

PLANET YOUTH

Vilniaus miesto
savivaldybė

Islandiškas prevencijos modelis: aplinkybės ir kontekstas

Jrudymai

Bendruomenė

Dialogas

Remiantis Alkoholio ir kitų narkotikų tyrimu Europos mokyklose (ESPAD), XX a. 10-ame dešimtmetyje Islandija užėmė gana aukštą vietą kalbant apie paauglių alkoholio, tabako ir kitų žalingų medžiagų vartojimą. Pavyzdžiui, 1999 m. 56 % Islandijos ir vidutiniškai 69 % Europos dešimtokų buvo vartoję tabako gaminius, per pastaruosius 12 mėnesių 56 % Islandijos dešimtokų ir 56 % Europos dešimtokų buvo apsvaigę nuo alkoholio, panašiai kaip ir kitose Europos valstybėse, 15 % jaunuolių Islandijoje vartojo kanapes (hašišą, marihuaną).

Eilę metų iki šios dienos Islandija taikė tradicinius psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos metodus, pavyzdžiui, individualias, mokyklose taikomas instrukcines ir mokymo programas, kurių tikslas buvo mokyti ir skatinti jaunus žmones nepiktnaudžiauti tam tikromis medžiagomis.

Remiantis pasaulinių tyrimų rezultatais ir nacionaliniais stebėjimais apie individualius ir visuomeninius veiksnius, kurie gali prisidėti prie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, buvo sukurtas islandiškas prevencijos modelis.

Tada

VS

Dabar

42%

Vartojo alkoholinius gėrimus
per pastarąsias 30 d.

5%

23%

Kasdien rūko

1%

17%

Bent kartą gyvenime vartojo
kanapes

7%

37%

Savaitgaliais leidžia laiką su
tėvais

74%

25%

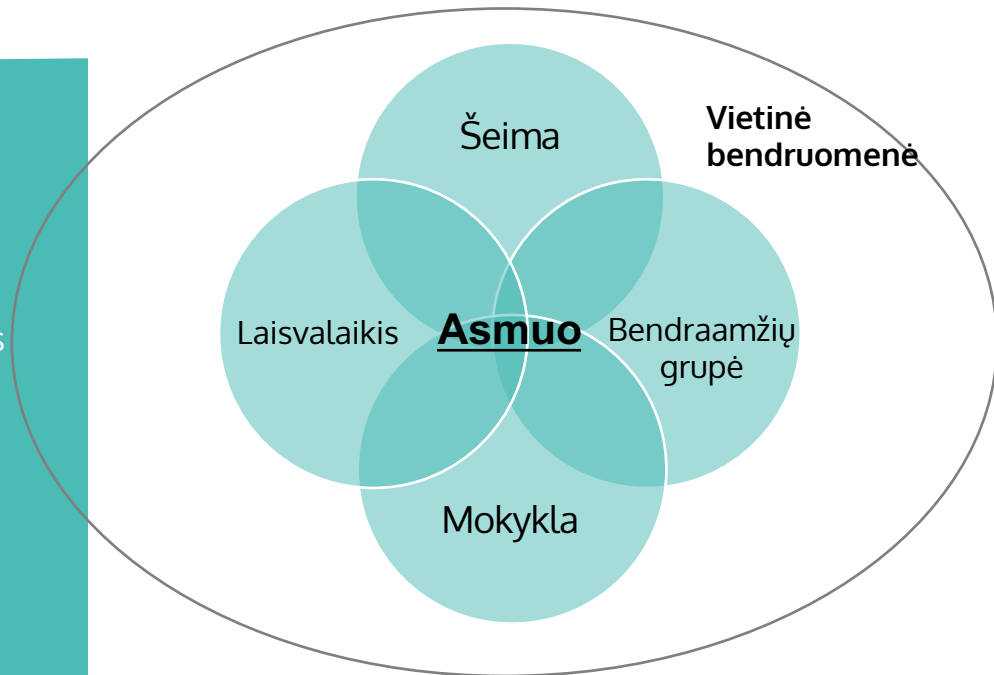
Sportuoja 4 kartus per savaitę
ar dažniau

41%

Intervencijos sritis

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija yra nepaprastai svarbi sveikai vaikų ir paauglių raidai. Sėkmingas požiūris į prevenciją susideda iš darbo, kuriuo siekiama stiprinti svarbiausius jaunų žmonių apsauginius veiksnius mažinant rizikos veiksnius vietos bendruomenės lygmenyje. Vaikų ir paauglių sveikatos ir elgesio tyrimų rezultatai rodo, kad stiprios vaikų bendruomenės kūrimas yra sveikiausias ir išmintingiausias būdas skatinti būsimą gerovę. Šis uždavinys reikalauja laiko, pastangų ir pagrindinių suinteresuotųjų šalių įsipareigojimo sutelkiant dėmesį į keturias pagrindines vaikų ir paauglių gyvenimo sritis.

4 pagrindinės aplinkos sritys

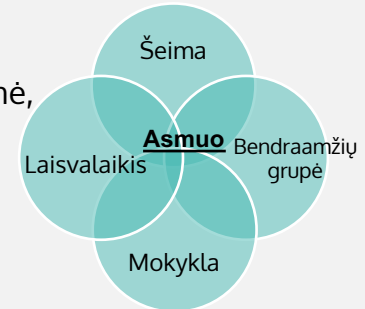
Tyrimai rodo, kad vaikai ir paaugliai, kuriuos supa teigiama aplinka, daug rečiau vartoja arba svarsto vartoti legalias ir nelegalias psichoaktyvias medžiagas bei mesti mokyklą. Be to, elgesys vienoje srityje labia padidina riziką, susijusią su kitomis sritimis. Pavyzdžiui, jaunuoliai, vartojantys nelegalias psichoaktyvias medžiagas dažniau meta mokyklą ar jos nelanko nei tie, kurie nevartoja šių medžiagų.

Mokyklos nelankymas yra ypač problematiškas, nesuaugusio žmogaus sveikatos prognozė labiausiai priklauso nuo išsilavinimo, socialinės ir ekonominės padėties. Socialinė ir ekonominė padėtis labiausiai nuspėjama pagal išsilavinimą.

Intervencijos, kurios sėkmingai atitolina paauglių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo pradžią ir skatina moksleivius likti mokykloje, prisideda prie jų sveikatos ir gerovės ne tik dabar, bet ir ateityje.

Islandiškas prevencijos modelis – holistinis požiūris, kuriame pagrindinis dėmesys skiriamas apauginių veiksmų stiprinimui ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo bei mokyklos nelankymo ir nebaigimo rizikos veiksmų mažinimui mokyklų bendruomenėse.

Ši ataskaita yra sukurta kaip priemonė, skatinanti visų susijusių bendruomenės narių bendradarbiavimą.

5 pagrindiniai islandiško prevencijos modelio principai

1

Taikyti pirminę prevenciją, skirtą pagerinti socialinę aplinką.

2

Akcentuoti bendruomenės veiksmus ir įtraukti valstybines mokyklas į natūralų bendruomenės ratą, siekiant apsaugoti vaikų ir paauglių sveikatą, mokymąsi ir sėkmę gyvenime.

3

Įtraukti ir įgalinti bendruomenės narius priimti praktinius sprendimus, naudojantis vietos, aukštos kokybės, prieinamais duomenimis ir diagnostika.

4

Įtraukti tyrėjus, politikos kūrėjus, vykdytojus ir bendruomenės narius į vieningą komandą, kurios užduotis yra spręsti sudėtingas ir realias gyvenimo problemas.

5

Pritaikyti sprendimo apimtį, atitinkantį problemos mastą, įskaitant ilgalaikes intervencijas ir pastangas telkti tinkamus bendruomenės išteklius.

„Planet Youth“ gidas: 10 pagrindinių islandiško prevencijos modelio žingsnių

1 žingsnis

Vietos bendruomenės identifikavimas, plėtojimas ir gebėjimų ugdymas

2 žingsnis

Vietos finansavimo identifikavimas, plėtojimas ir gebėjimų ugdymas

3 žingsnis

Ankstesnių duomenų rinkimas, planavimas ir bendruomenės įsitraukimas

4 žingsnis

Duomenų rinkimas ir apdorojimas, įskaitant duomenimis paremtą diagnostiką

5 žingsnis

Bendruomenės dalyvavimo ir įsitraukimo didinimas

6 žingsnis

Išvadų platinimas

7 žingsnis

Bendruomenės tikslų nustatymas ir kitas organizuotas atsakas į išvadas

8 žingsnis

Politikos ir praktikos suderinimas

9 žingsnis

Vaikų ir paauglių įtraukimas į pirminės prevencijos aplinką ir veiklas

10 žingsnis

Kasmetinis 1–9 žingsnių kartojimas

Metodai ir duomenų rinkimas

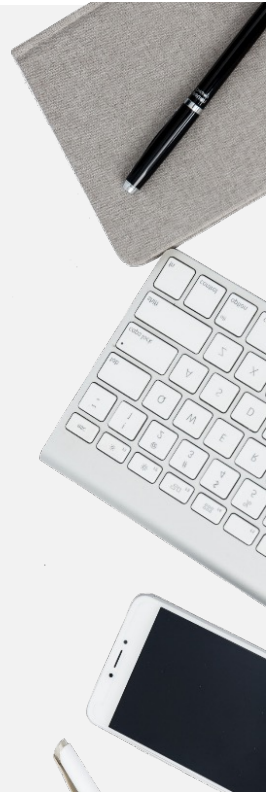
Šios apklausos dalyviai – visi galintys dalyvauti ir tuo susidomėję 10-tų (II gimnazijos) klasių moksleiviai 55 mokyklose, 21 Vilniaus seniūnijoje. Apklausa vyko 2022 m. lapkričio ir gruodžio mėnesiais.

Visų apklausoje dalyvavusių asmenų atsakymų dažnis siekė 83,4 %. Duomenys buvo surinkti naudojant internetinį klausimyną, pateiktą „Alchemer“ apklausų platformoje. Dalyviai, kurie nurodė, kad yra vartoję neegzistuojančią medžiagą, buvo neįtraukti į tyrimą, taigi, buvo neįtraukti 68 moksleiviai.

Visi duomenys buvo anonimiški. Dalyvavimas buvo paremtas pasyviu tėvų sutikimu ir moksleivių pritarimu.

Dalyvavimas buvo savanoriškas, moksleiviai galėjo pasirinkti atsakinėti į visą apklausą ar jos dalį, praleisti tam tikrus klausimus.

Moksleiviai galėjo bet kuriuo metu pakeisti nuomonę dėl dalyvavimo apklausoje.

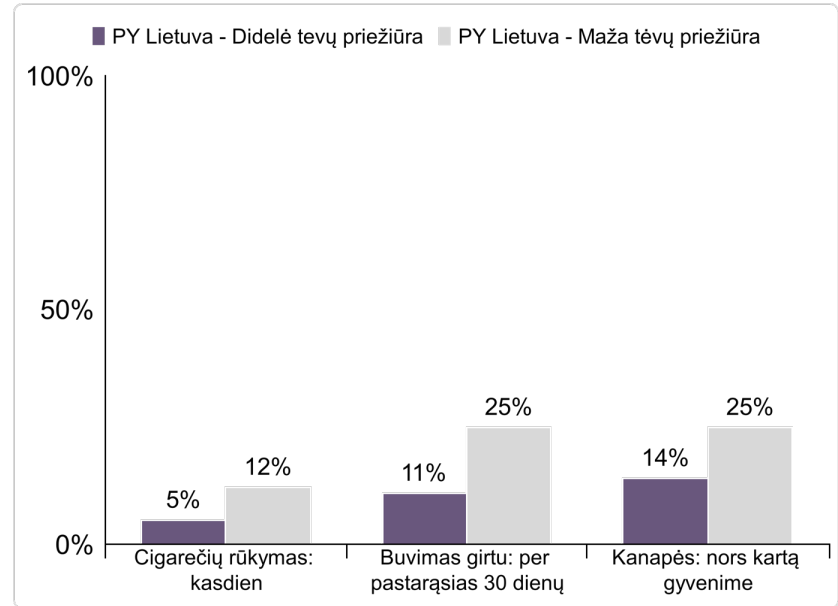

Kaip interpretuoti kryžmines lenteles

Kryžminėse lentelėse matomas vieno kintamojo lygis, lyginant su kiekvienu kito kintamojo lygiu. Šiame pavyzdyje matomi dalyviai, vieną ar daugiau kartų vartoję kanapes, kasdien vartojantys tabako gaminius, buvę apsvaigę nuo alkoholio per pastarąsias 30 dienų, lyginant su tam tikro kintamojo lygiu.

Violetinės spalvos stulpelis rodo dalį paauglių, kurie vartojo kanapes vieną ar daugiau kartų gyvenime, kasdien vartoja tabako gaminius ar per pastarąsias 30 dienų buvo apsvaigę nuo alkoholio, atsižvelgiant į tėvų priežiūros lygį. Tai yra moksleiviai, nurodę, kad jiems pakankamai dažnai ar labai tinka teiginys, jog jų tėvai žino, kur jie būna vakarais.

Pilkos spalvos stulpeliai rodo tą pačią informaciją, tačiau išskiriami moksleiviai, nurodę, kad jiems pakankamai retai ar visai netinka teiginys, jog jų tėvai žino, ką jie veikia vakarais.

Kryžminės lentelės pavyzdys. Paauglių, kurie per pastarąsias 30 dienų buvo apsvaigę nuo alkoholio, rūko kasdien ir vieną ar daugiau kartų gyvenime vartojo kanapes, proporcija, atsižvelgiant į tėvų priežiūros lygį.

Dalyvių skaičius

		Vaikinas	Mergina	Kita	Iš viso
Vilniaus miesto savivaldybė	2022 m.	1 414	1 629	141	3 184
	2020 m.	1 746	1 892	6	3 644

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas

32%

Pirmą kartą išgėrė alkoholio būdami 13 metų ir jaunesni

12%

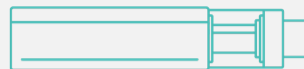
Buvo apsvaigę nuo alkoholio per pastarąsias 30 d.

11%

Vartojo alkoholinius gėrimus savo namuose

9%

Gavo alkoholinių gėrimų iš savo tėvų

El. cigaretės

54%

Rūkė el. cigaretes bent kartą gyvenime

29%

Rūkė el. cigaretes per pastarąsias 30 d.

Cigarečių rūkymas

42%

Rūkė cigaretes bent kartą gyvenime

5%

Rūko kasdien

Kanapių vartojimas

15%

Vartojo kanapes bent kartą gyvenime

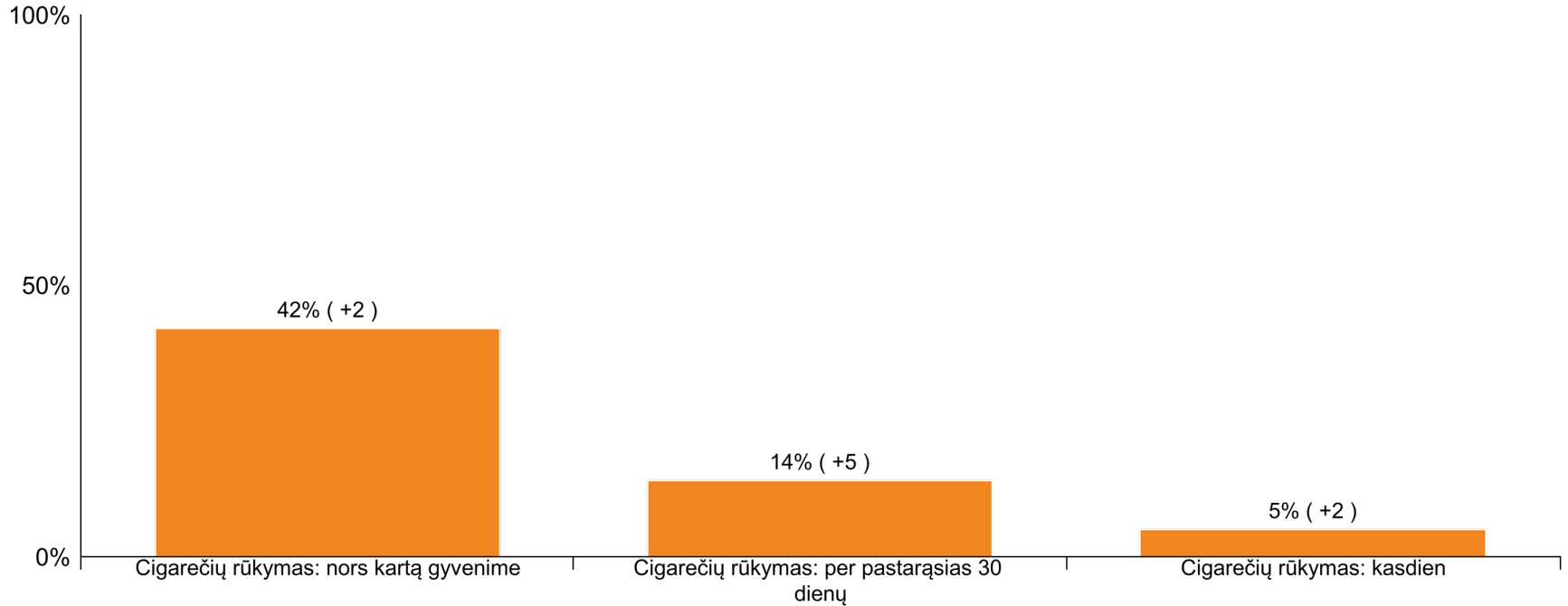
5%

Vartojo kanapes per pastarąsias 30 d.

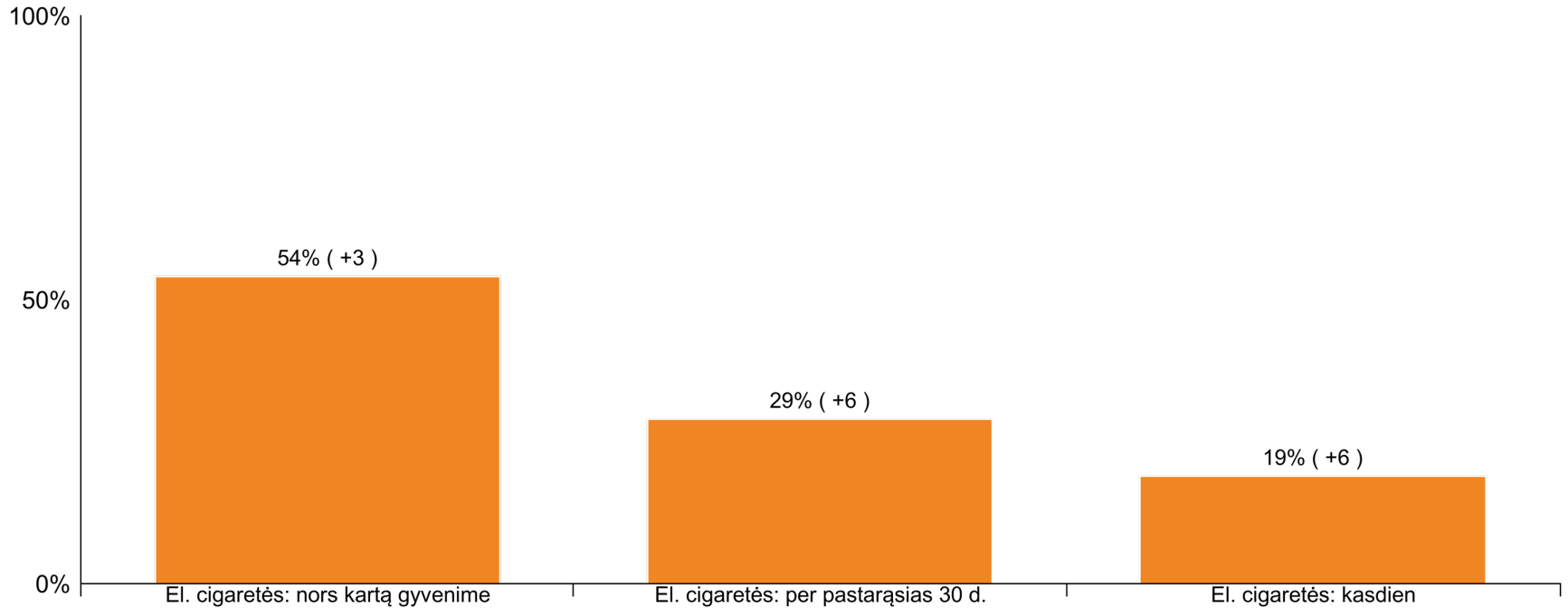
Moksleiviai, rūkę cigaretes nors kartą gyvenime, vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų ir kasdien

■ Vilniaus miesto savivaldybė

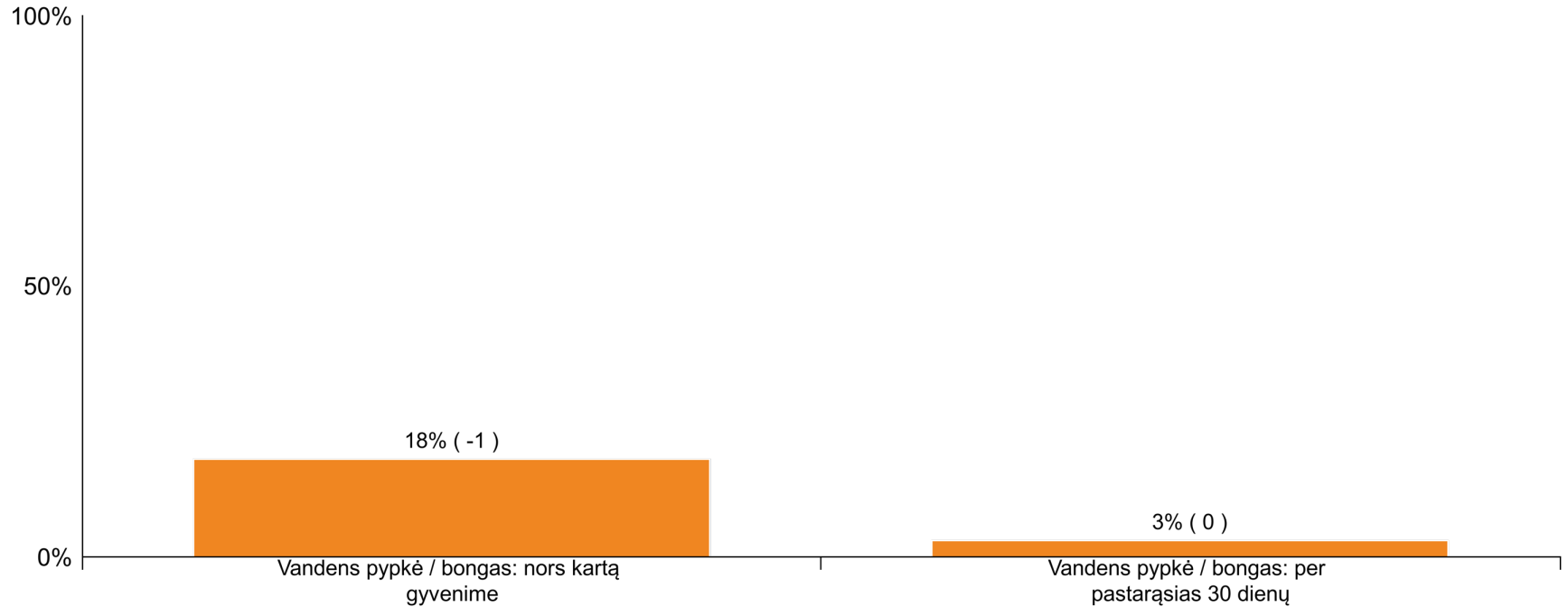
Moksleiviai, rūkę elektronines cigaretetes nors kartą gyvenime, vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų ir kasdien

■ Vilniaus miesto savivaldybė

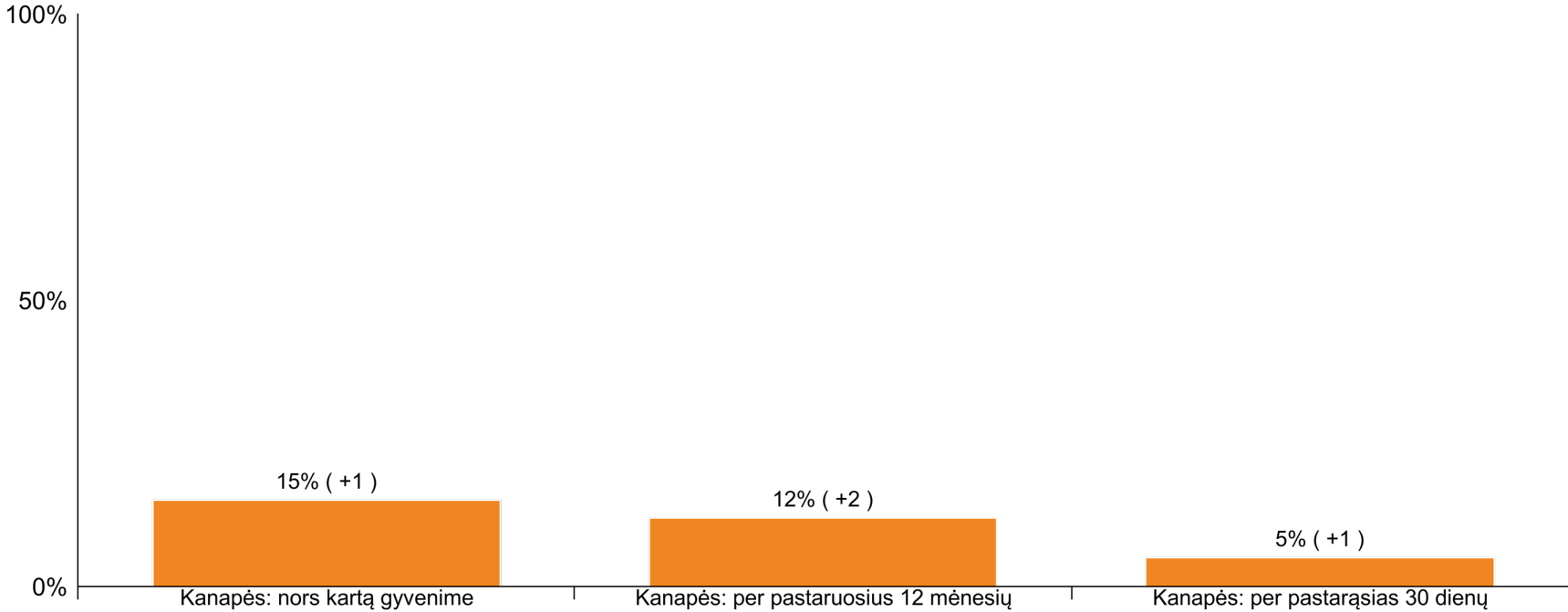
Moksleiviai, nors kartą gyvenime, vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų rūkė vandens pypkę / bongą

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, vartoję kanapes nors kartą gyvenime, vieną ar daugiau kartų per pastaruosius 12 mėnesių ir vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų

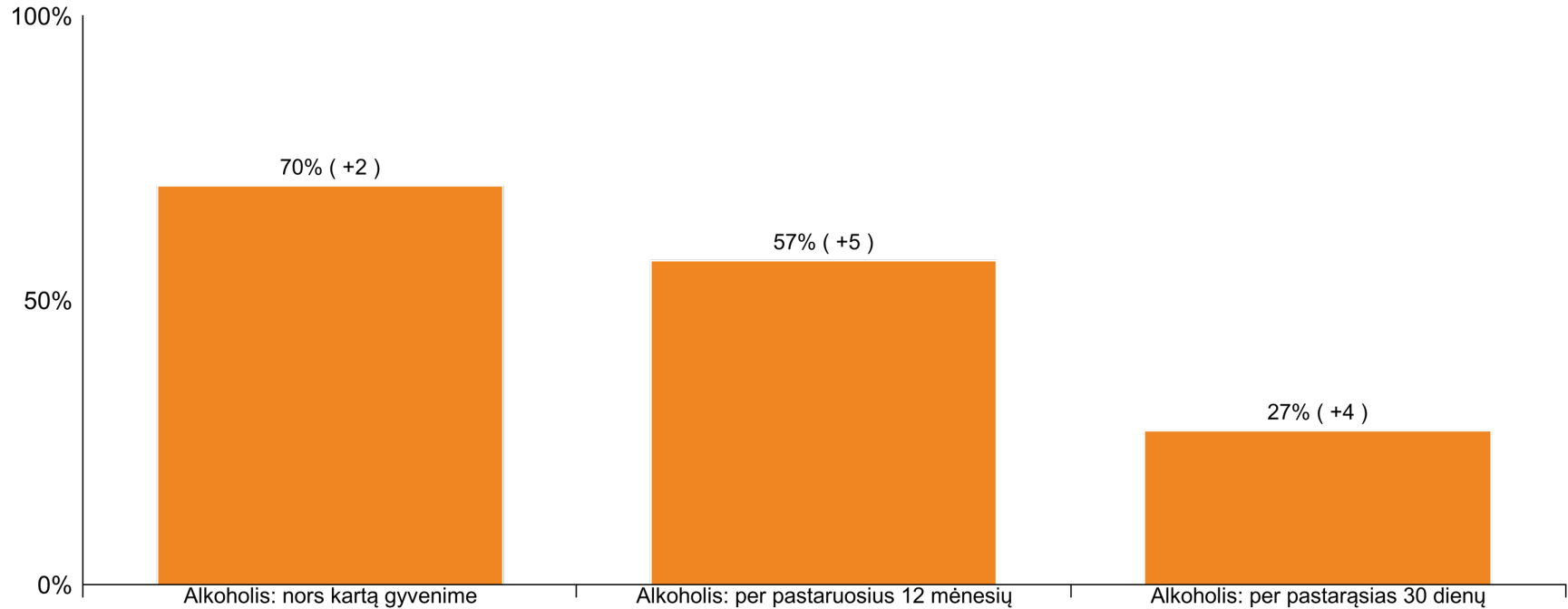
■ Vilniaus miesto savivaldybė

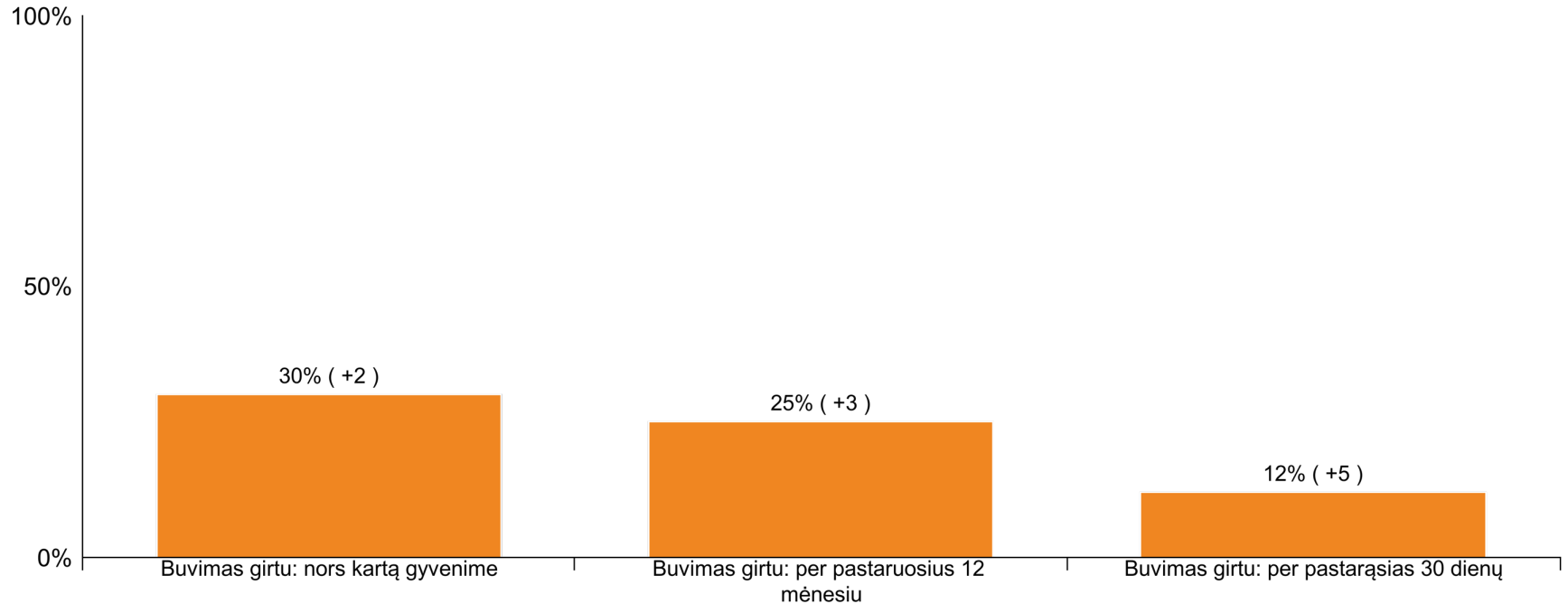
Moksleiviai, vartoję alkoholį nors kartą gyvenime, vieną ar daugiau kartų per pastaruosius 12 mėnesių ir vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų

■ Vilniaus miesto savivaldybė

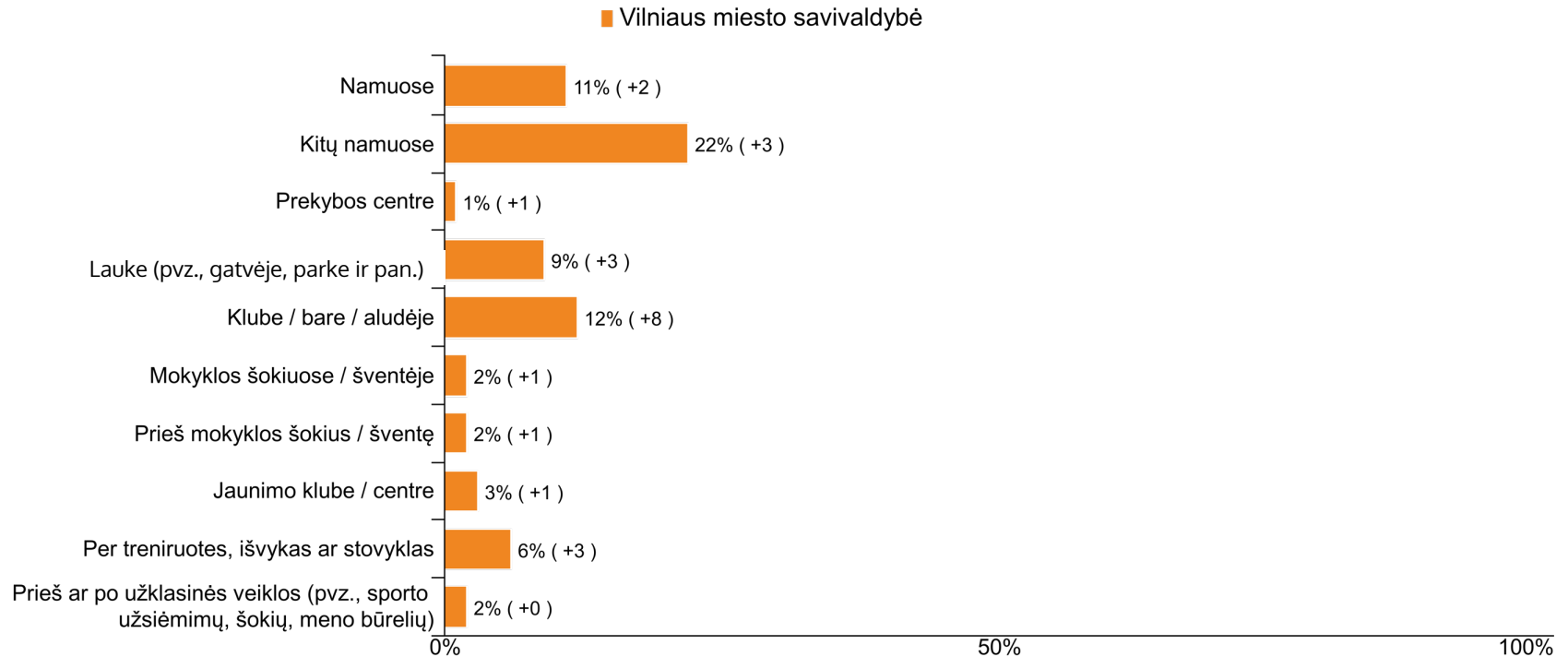

Moksleiviai, kurie buvo apsvaigę nuo alkoholio (girti) nors kartą gyvenime, vieną ar daugiau kartų per pastaruosius 12 mėnesių ir vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų

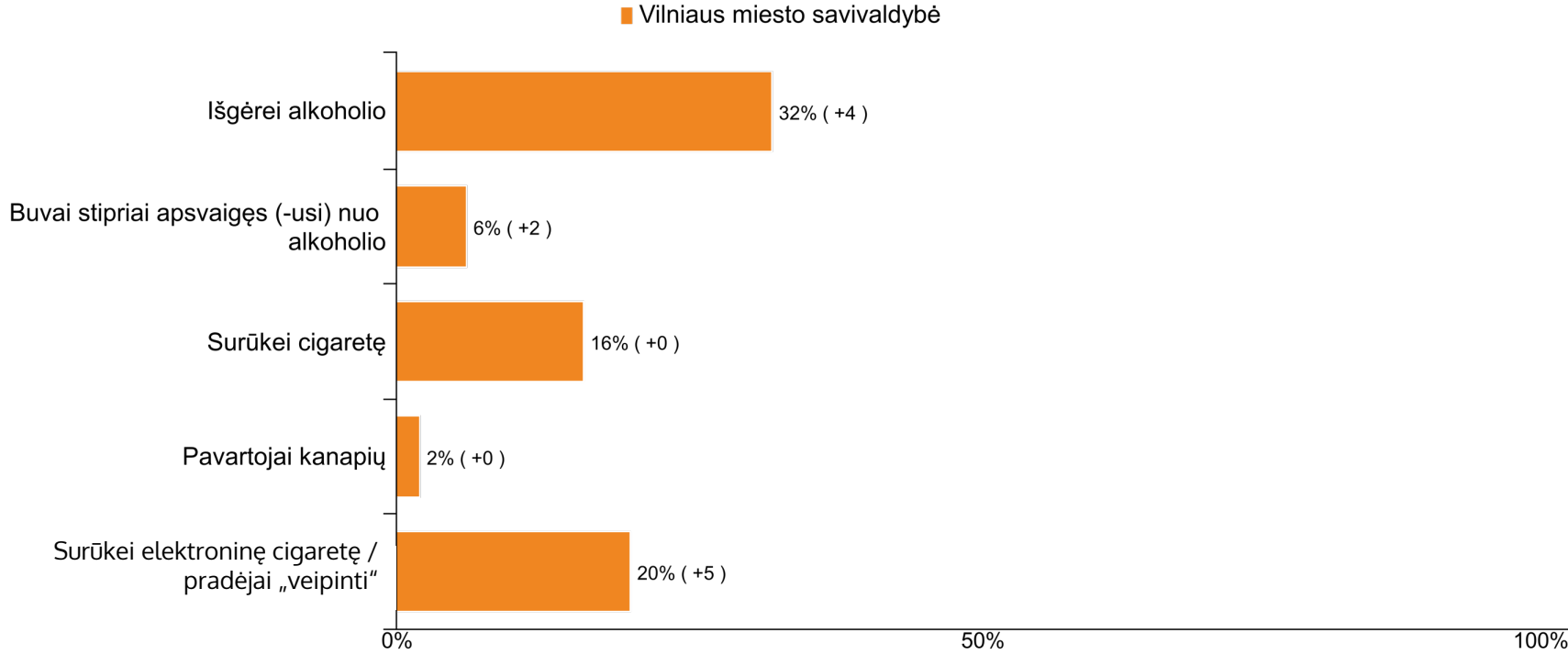
■ Vilniaus miesto savivaldybė

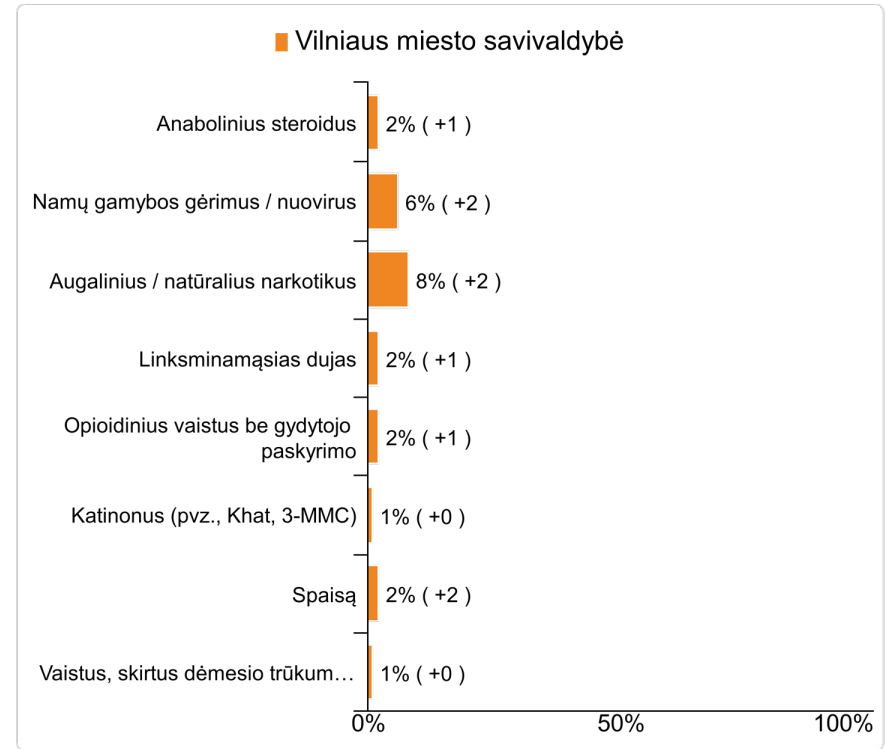
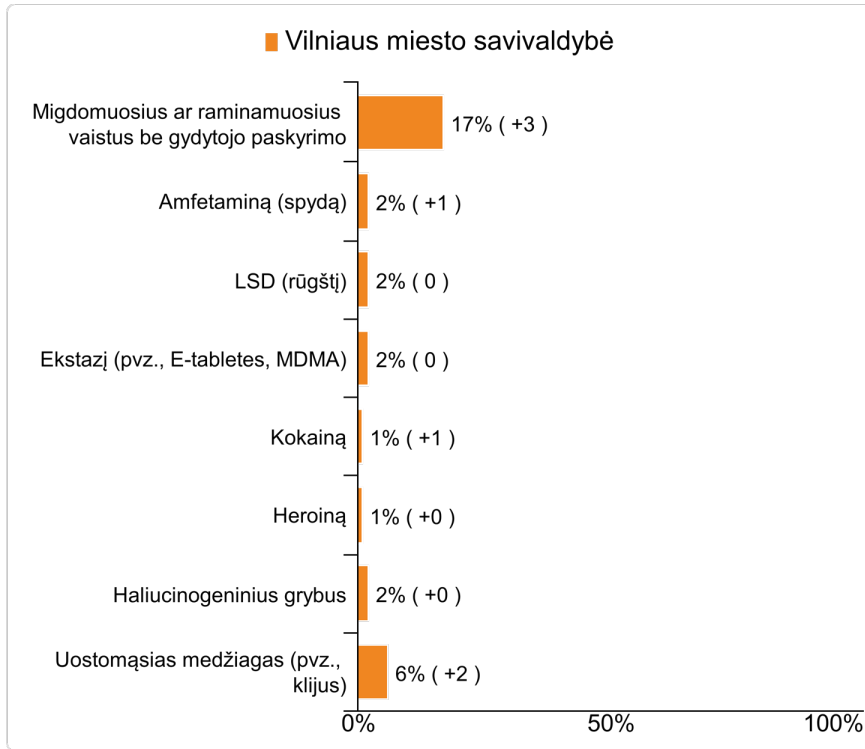
Moksleiviai, kartais ar dažnai vartojantys alkoholį toliau nurodytose vietose

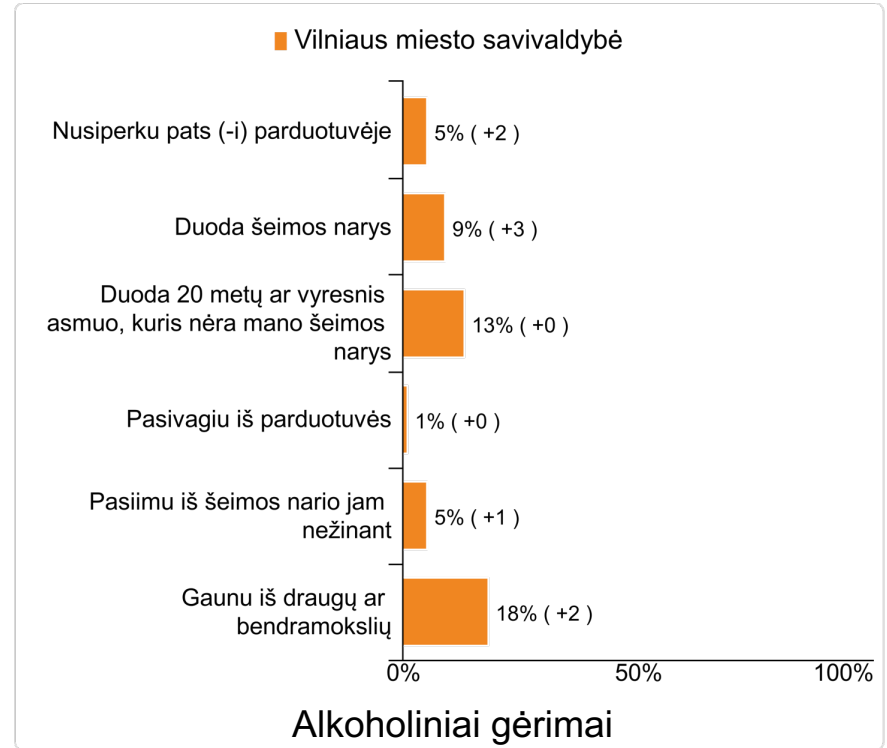
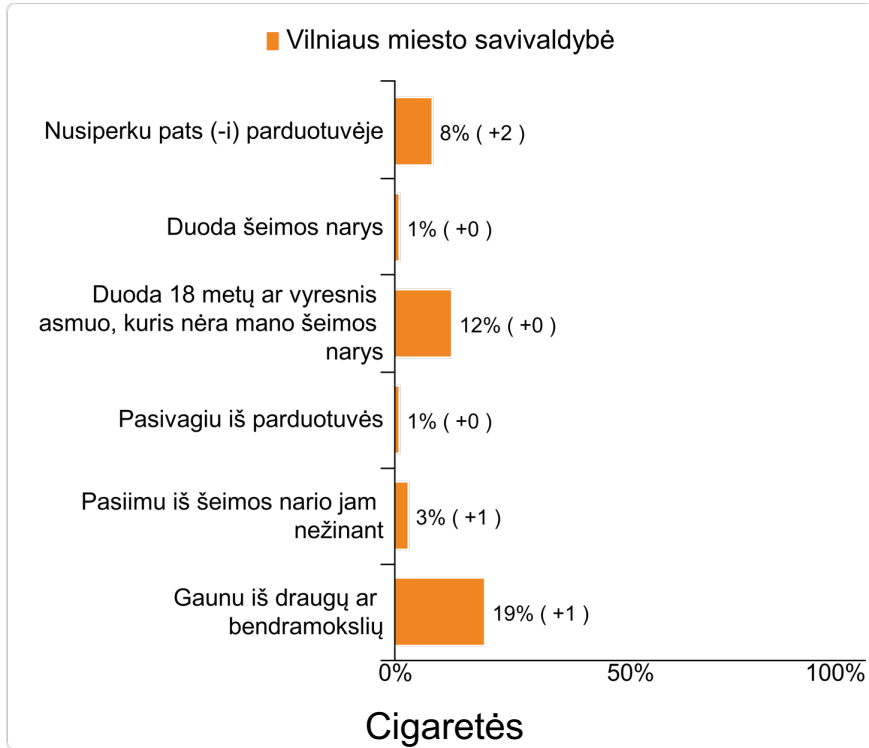
Moksleiviai, kurie būdami 13 metų ar jaunesni, išgėrė alkoholio, buvo stipriai apsvaigę nuo alkoholio, surūkė cigaretę, vartojo kanapes ar rūkė elektroninę cigaretę

Moksleiviai, nors kartą gyvenime vartoję toliau nurodytas nelegalias medžiagas

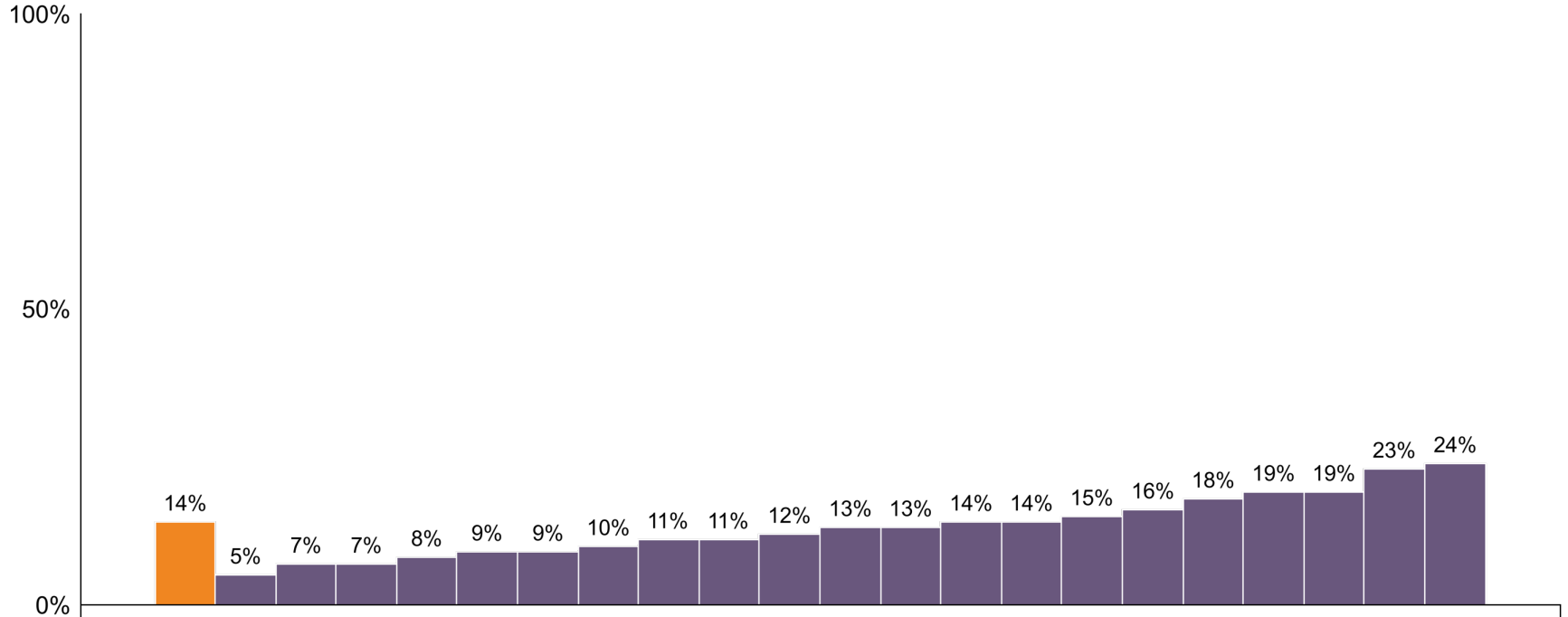

Moksleiviai, nurodę, kad kartais ar dažnai iš toliau nurodytų šaltinių gauna cigarečių ir alkoholio

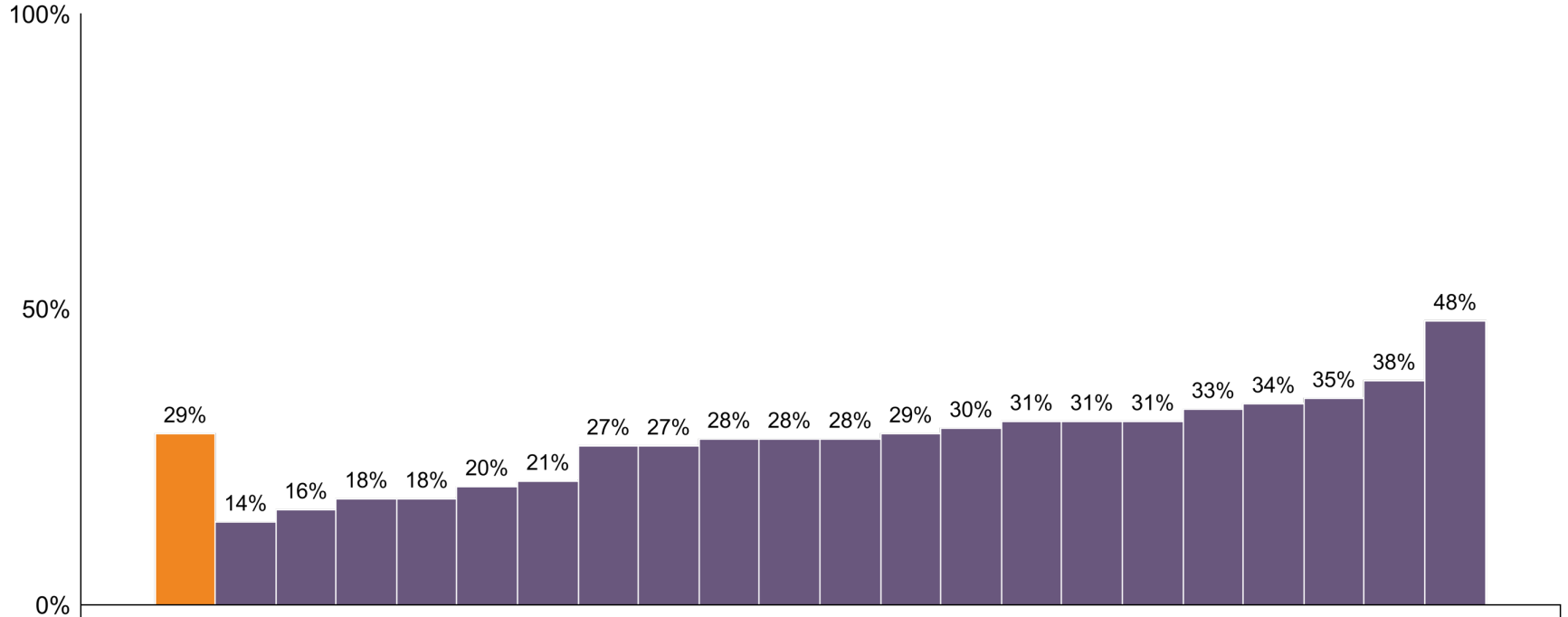
Moksleiviai, rūkę cigaretes vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų. *Aklas palyginimas su seniūnijomis*

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, rūkę elektronines cigaretes vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų. *Aklas palyginimas su seniūnijomis*

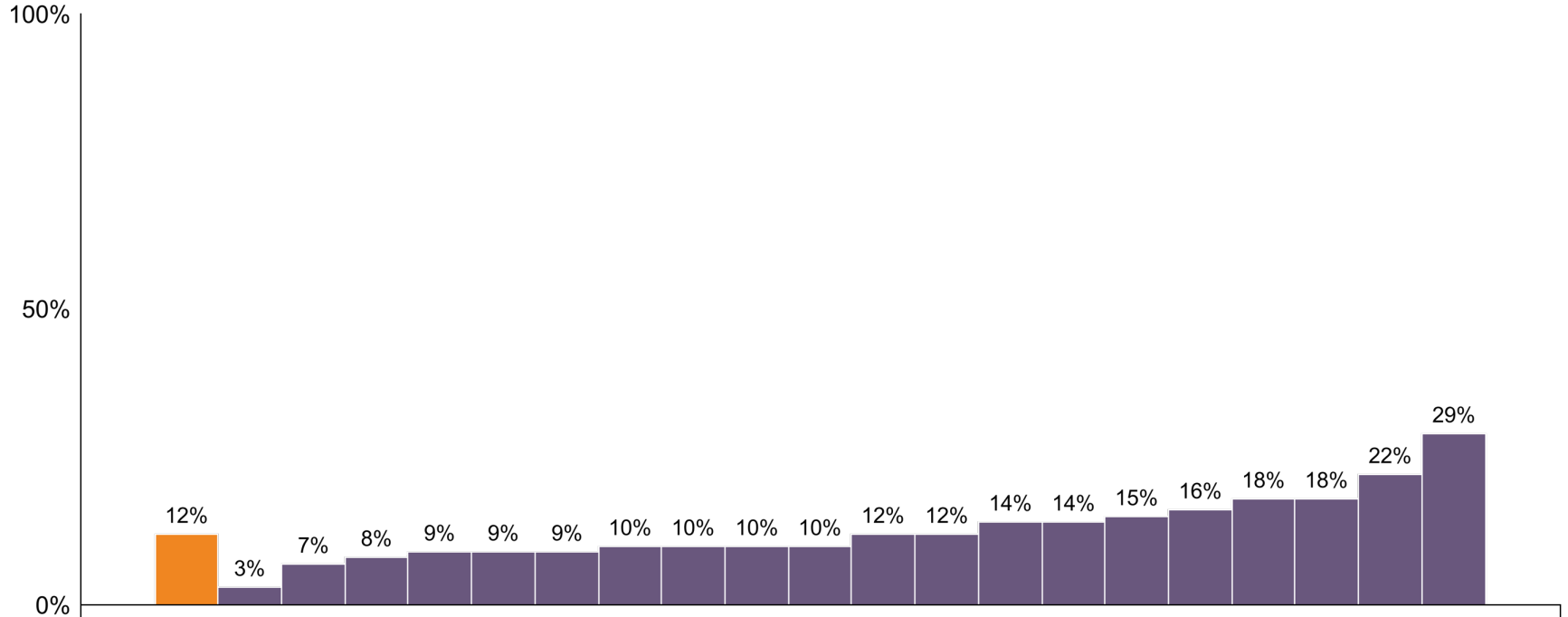
■ Vilniaus miesto savivaldybė

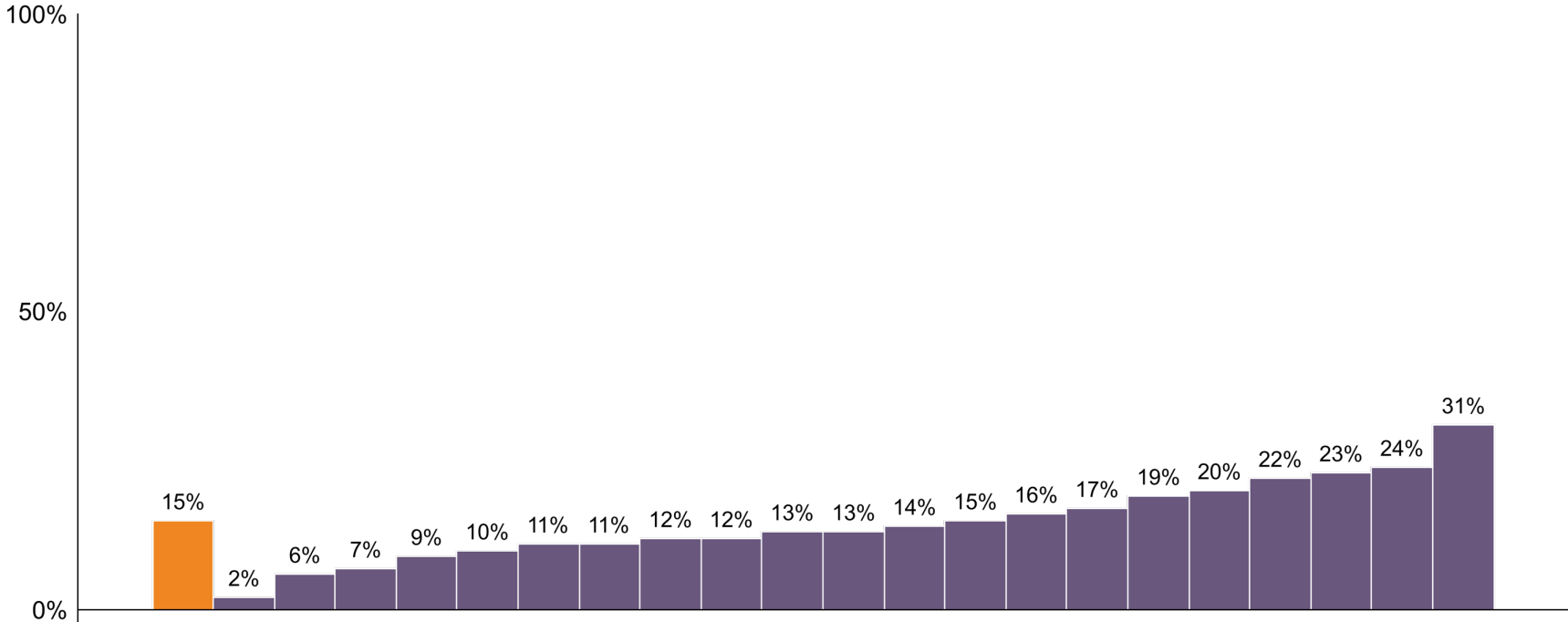
Moksleiviai, kurie buvo apsvaigę nuo alkoholio (girti) vieną ar daugiau kartų per pastarąsias 30 dienų. *Aklas palyginimas su seniūnijomis*

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, vartoję kanapių nors kartą gyvenime. *Aklas palyginimas su seniūnijomis*

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Šeima

PLANET
Youth®

Šeima

88%

Tėvų prieštarauja*
cigarečių rūkymui

85%

Tėvų prieštarauja*
apsvaigimui nuo
alkoholio

42%

Tėvų pažįstą savo
vaikų draugų
tėvus

PLANET
Youth

*Kategoriškai prieštarauja ar labai prieštarauja

Laikas su tėvais savaitgaliais

45%

Dažnai arba visada savaitgaliais
leidžia laiką su tėvais

Laikas su tėvais darbo dienomis

32%

Dažnai arba visada darbo
dienomis leidžia laiką su tėvais

Kontrolė

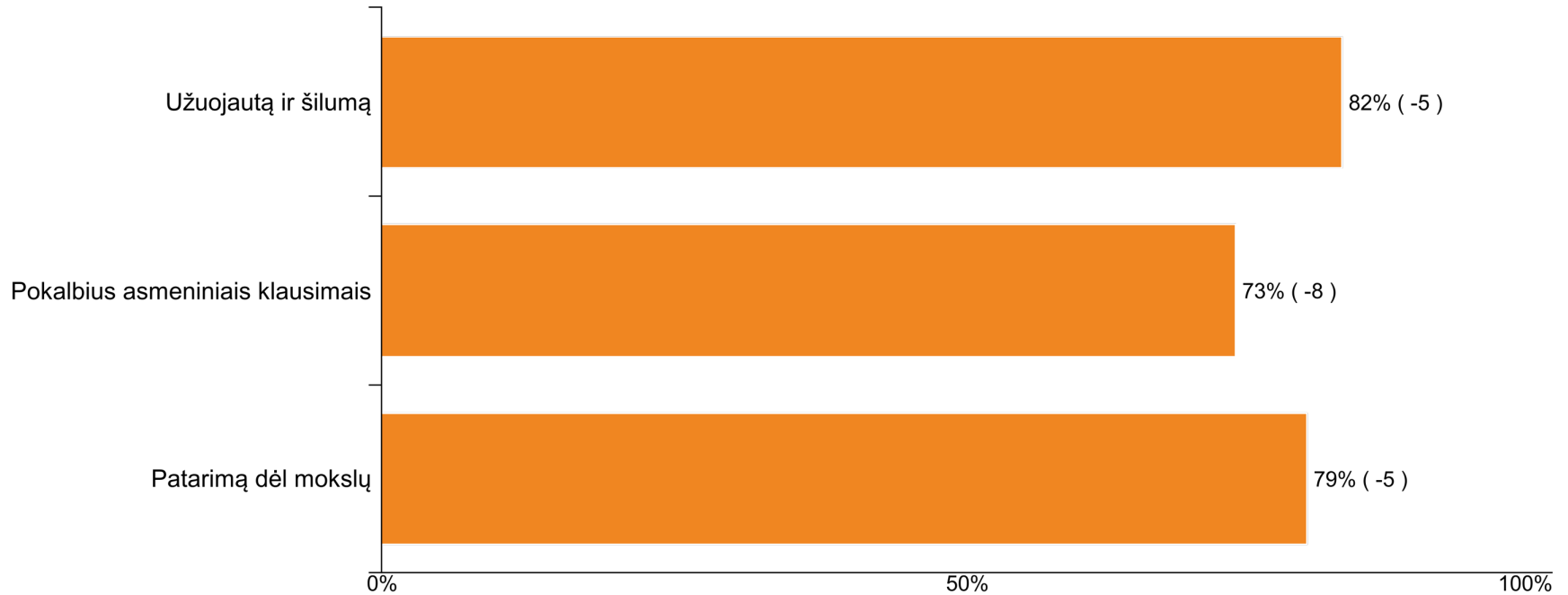
89%

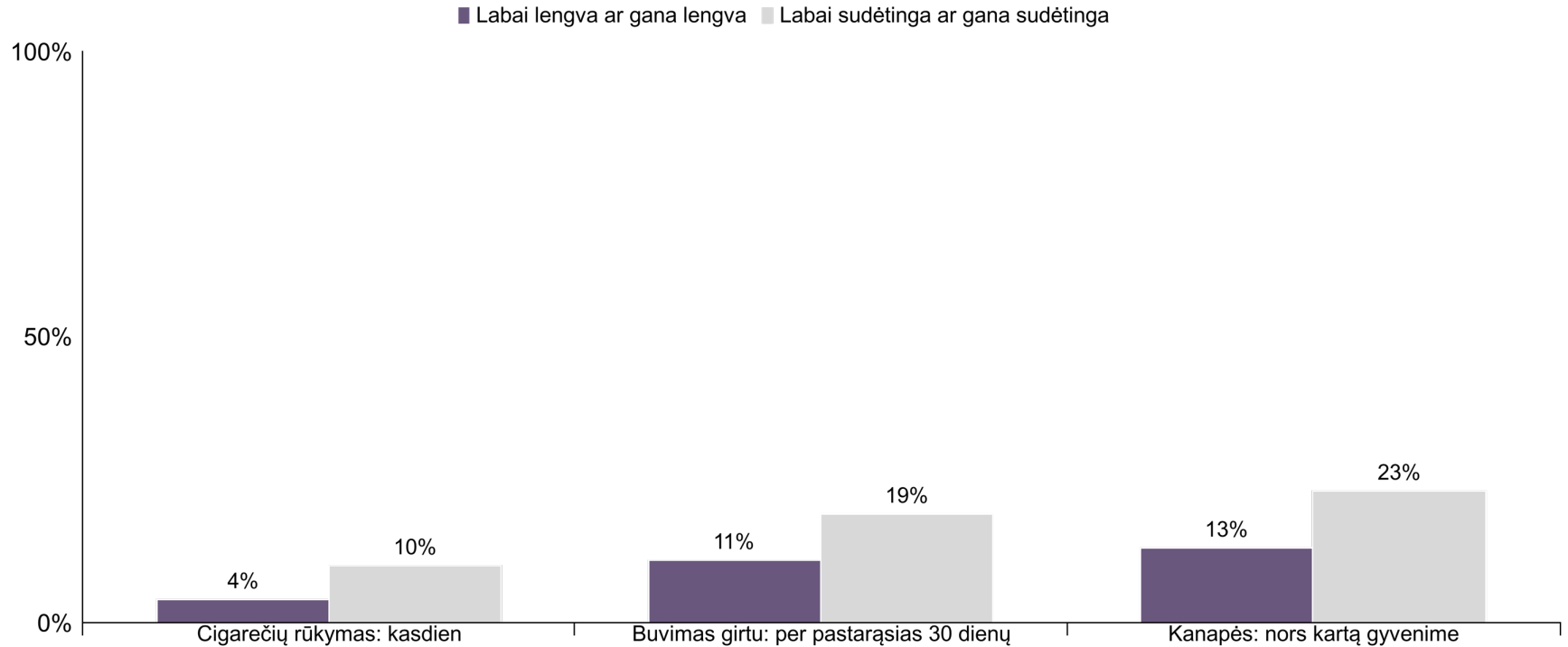
Tėvų žino, kur vakarais
būna jų vaikai

Moksleiviai, nurodę, kad jiems yra gana arba labai lengva sulaukti toliau nurodytos tėvų paramos

■ Vilniaus miesto savivaldybė

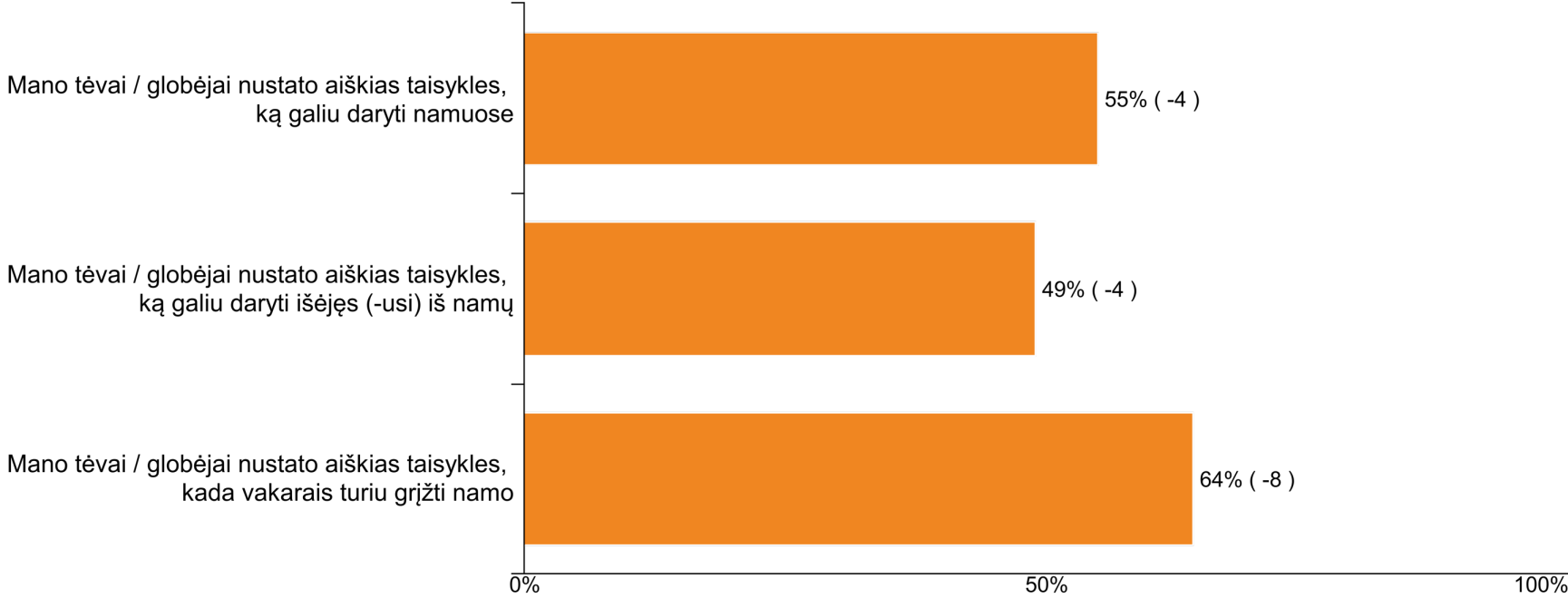

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas pagal tai, kaip, moksleivių nuomone, lengva ar sudėtinga iš tėvų sulaukti rūpestingumo ir šilumos

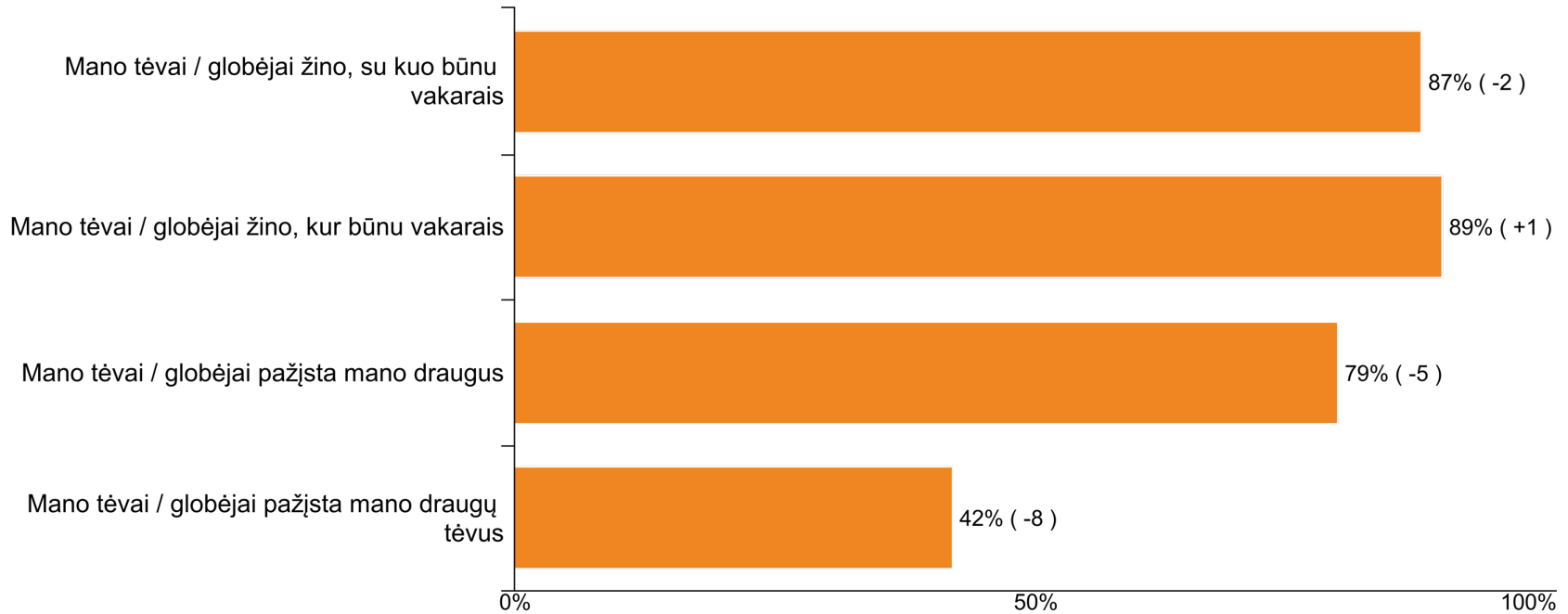
Moksleiviai, nurodę, kad jiems gana arba labai tinka teiginys, jog jų tėvai nustato taisykles, ką jie gali daryti namuose, ne namuose ir kada vakare turi grįžti namo

■ Vilniaus miesto savivaldybė

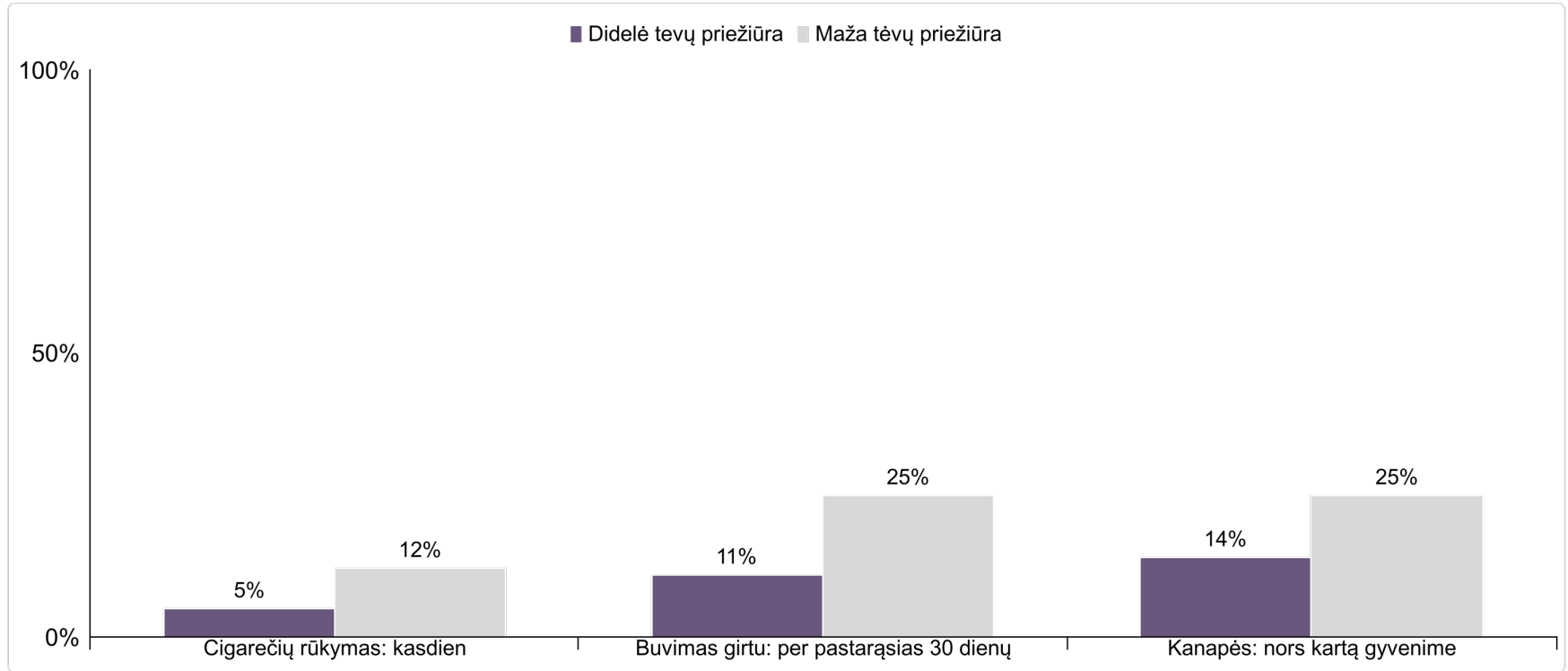
Moksleiviai, nurodę, kad jiems gana arba labai tinka teiginys, jog jų tėvai žino, su kuo jie būna vakarais, kur jie būna, pažįsta jų draugus ir jų draugų tėvus

■ Vilniaus miesto savivaldybė

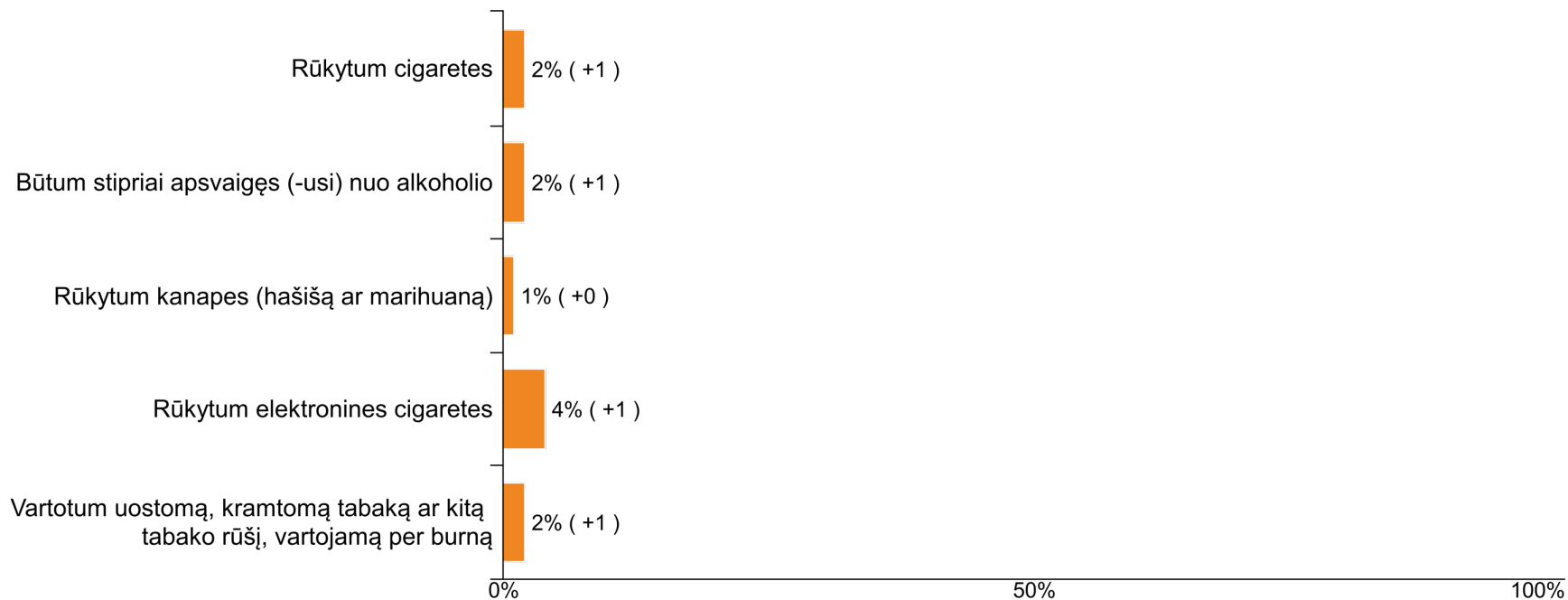

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas pagal tėvų žinojimą, kur vakarais būna paauglys

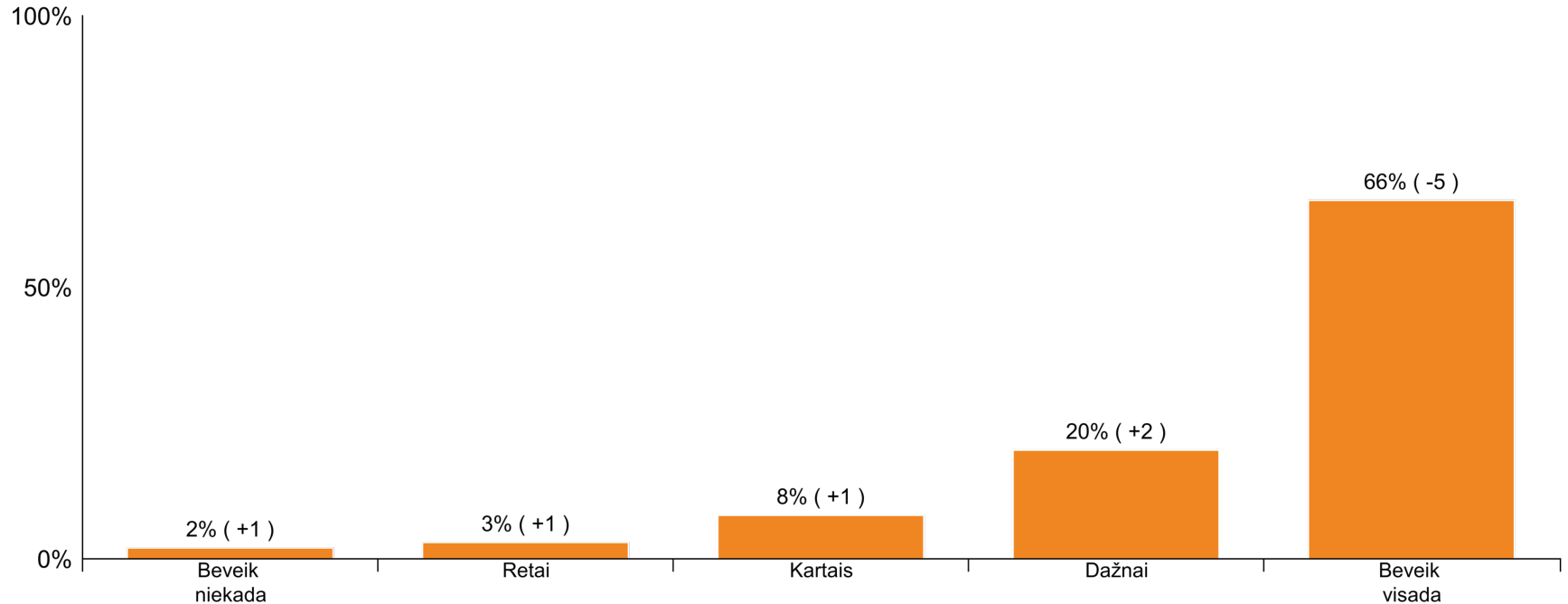
Numanoma tėvų reakcija į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą: moksleiviai, numanantys, kad jų tėvams nerūpėtų toliau nurodytų tam tikrų medžiagų vartojimas

■ Vilniaus miesto savivaldybė

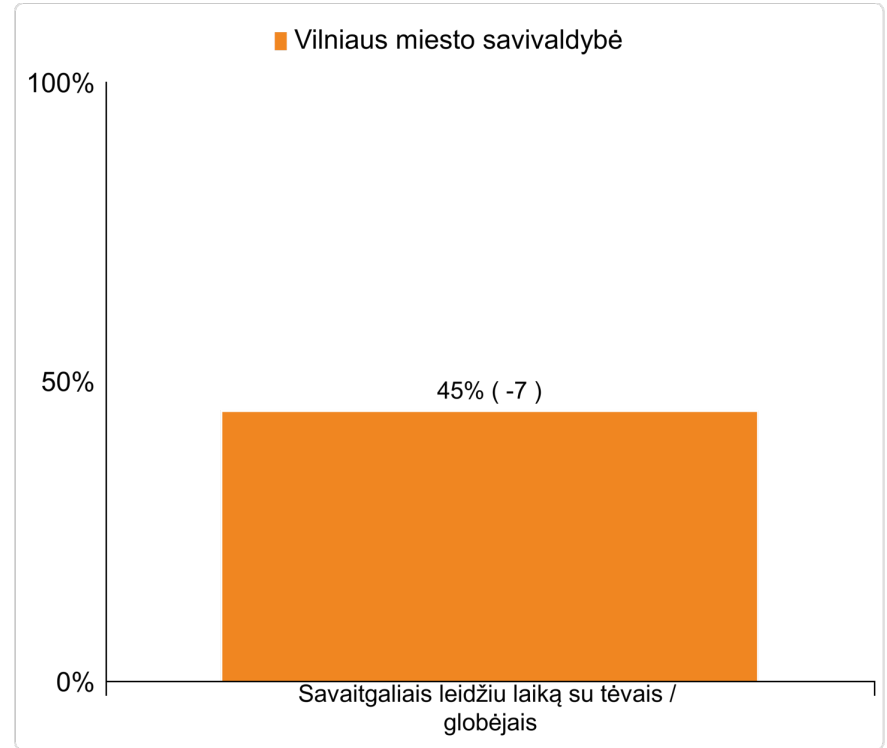
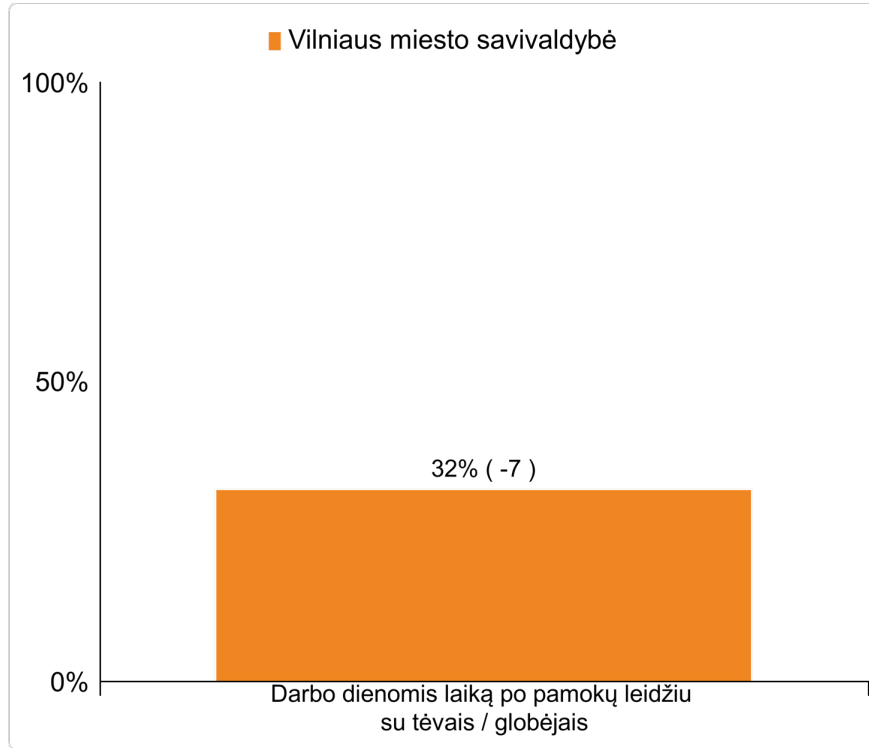

Moksleiviai, teigiantys, kad jų tėvai žino, kur jie būna šeštadienio vakarais, nuo niekada iki beveik visada

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, dažnai arba visada darbo dienomis ir savaitgaliais leidžiantys laiką su tėvais

Bendraamžių grupės

Bendraamžių grupės

Paauglių, kurie sutinka ar visiškai sutinka, kad būtina atlikti šiuos veiksmus, kad pritaaptų prie bendraamžių grupės

12%

Gerti alkoholį

12%

Rūkyti

7%

Vartoti kanapes

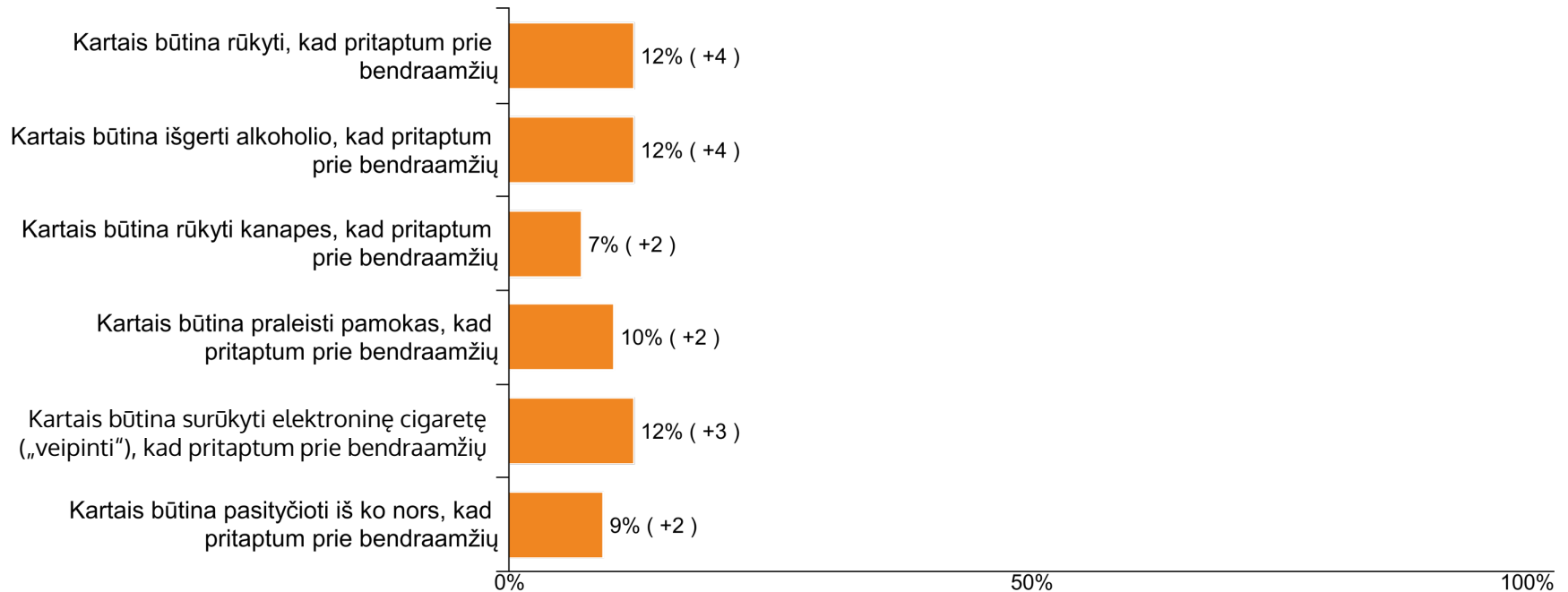
9%

Tyčiotis iš kitų

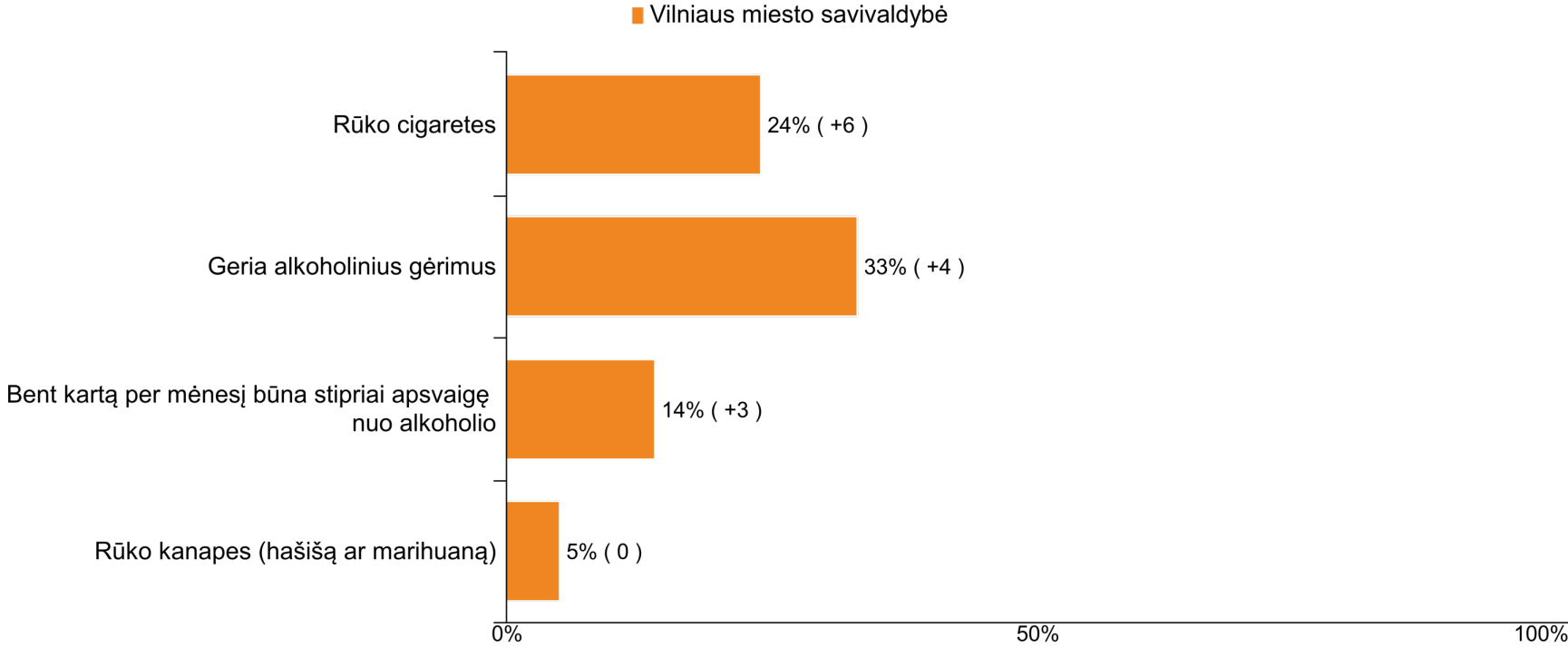

Moksleiviai, sutinkantys arba labai sutinkantys, kad reikia daryti toliau išvardintus dalykus, tam, kad pritaaptų prie bendraamžių grupės

■ Vilniaus miesto savivaldybė

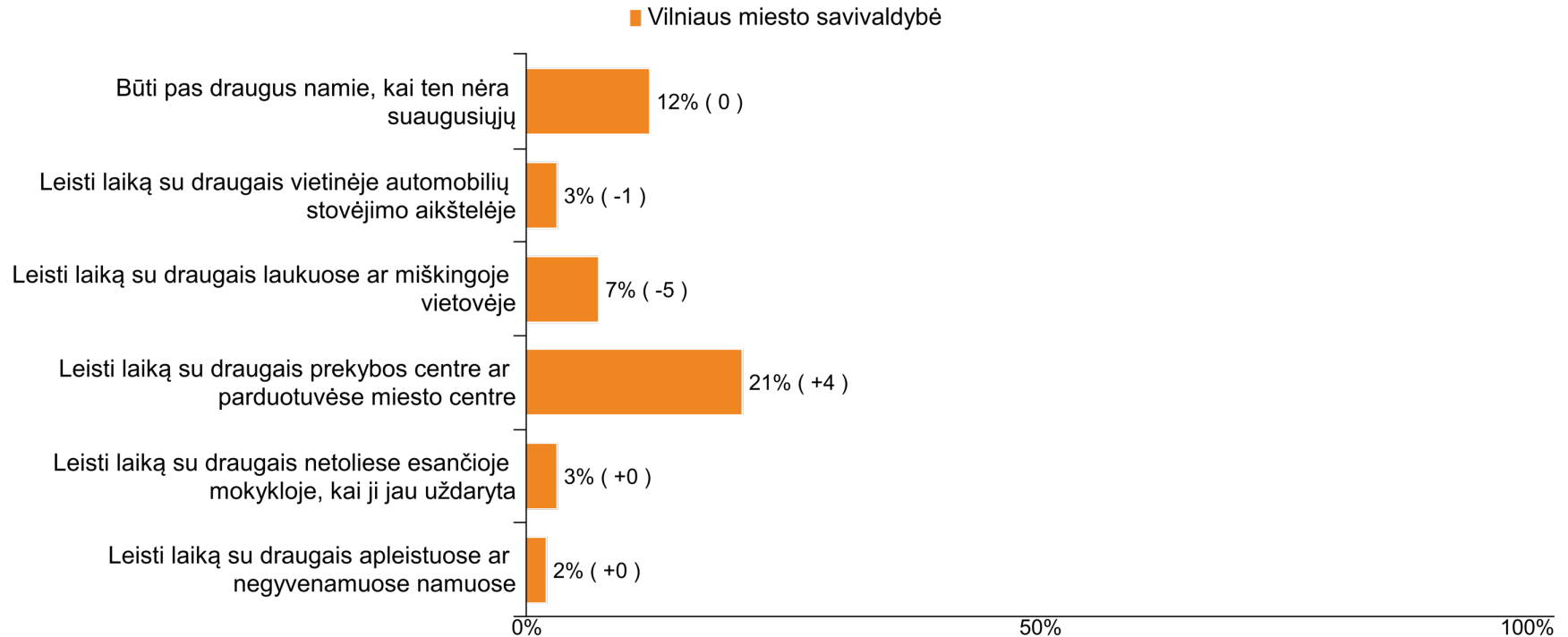

Moksleiviai, nurodę, kad dauguma arba beveik visi jų draugai užsiima toliau nurodyta rizikinga veikla

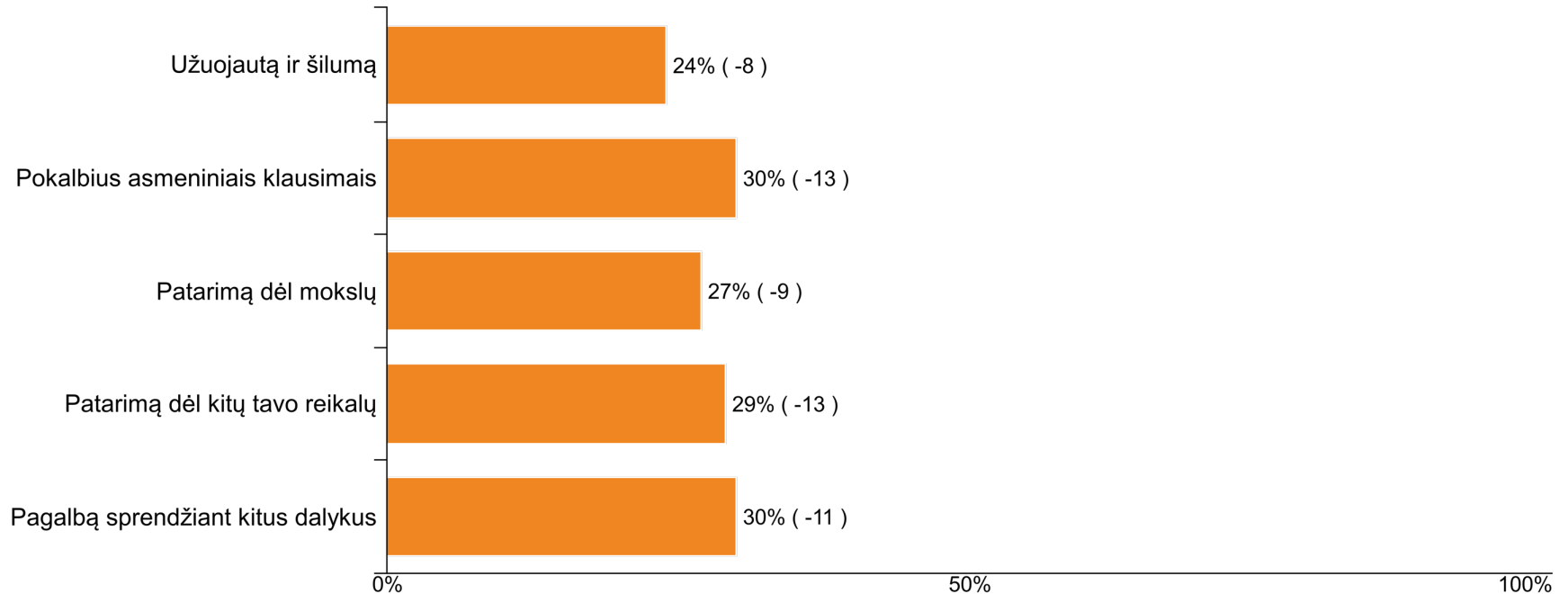

Moksleiviai, nurodę, kad toliau išvardintas veiklas su draugais daro vieną kartą per savaitę ar dažniau

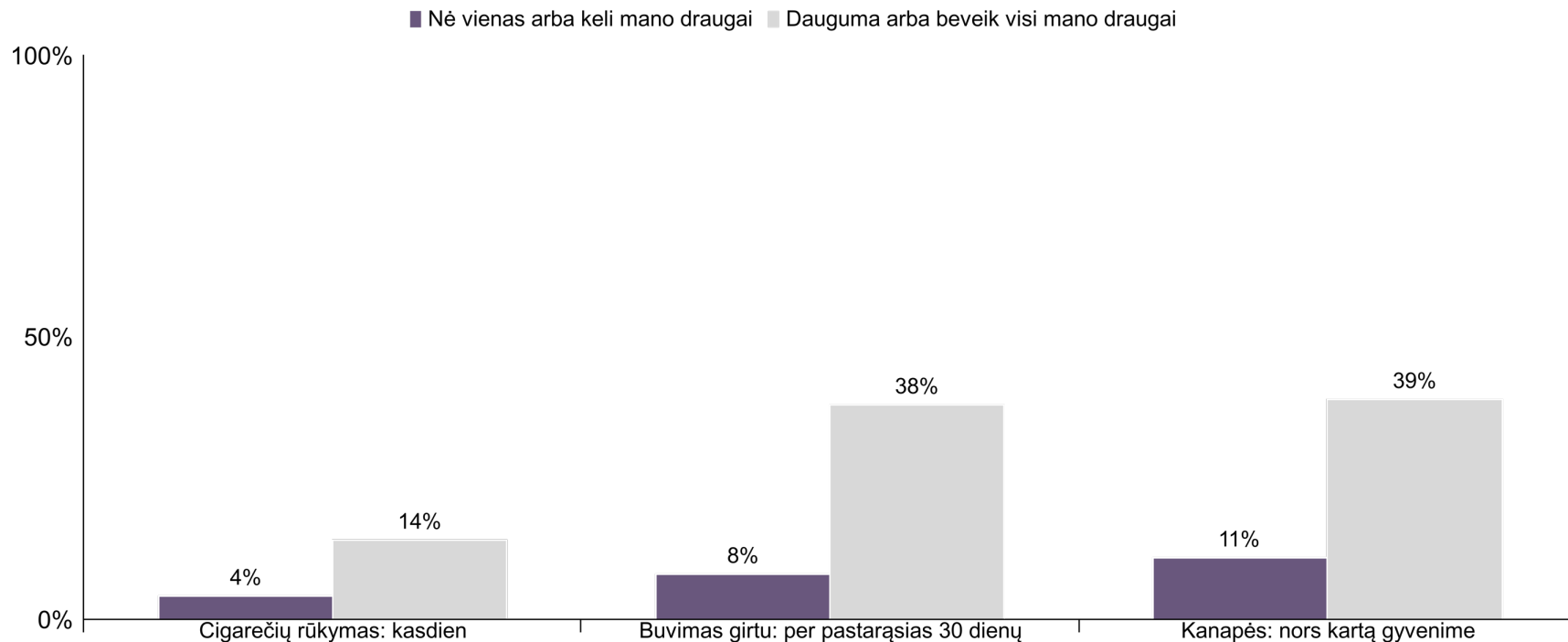

Moksleiviai, kurie nurodė, kad yra gana arba labai lengva sulaukti toliau nurodytos paramos iš bendraamžių

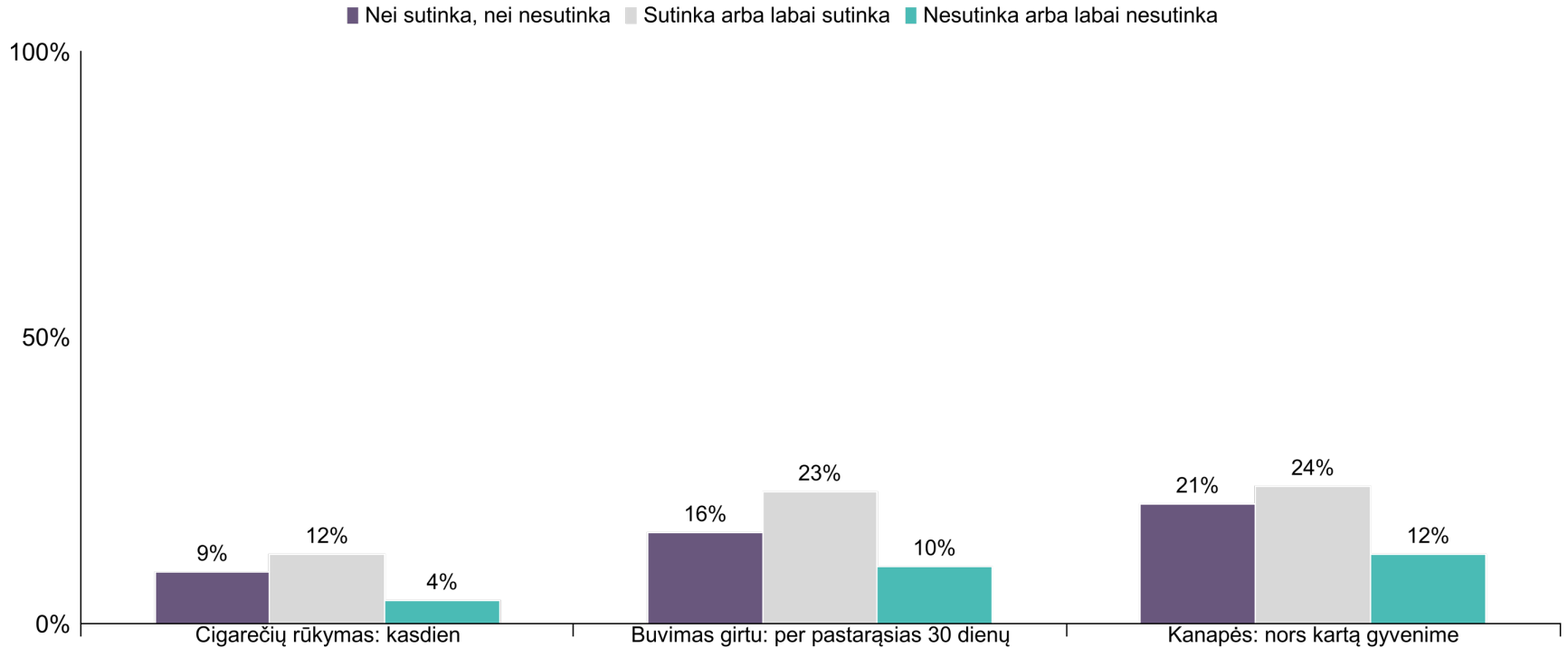
■ Vilniaus miesto savivaldybė

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas dėl bendraamžių alkoholio vartojimo: kiek jūsų draugų bent kartą per mėnesį būna apsvaigę nuo alkoholio?

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas, pagal bendraamžių pripažinimą: kartais reikia gerti alkoholį, kad būtum priimtas į bendraamžių grupę

Mokykla

Mokykla

Merginos

29%

Dažnai arba visada nuobodu mokytis

43%

Mano, kad suaugusieji mokykloje jais rūpinasi

81%

Turi mokykloje draugų, kurie jais rūpinasi

Vaikinai

36%

Dažnai arba visada nuobodu mokytis

47%

Mano, kad suaugusieji mokykloje jais rūpinasi

76%

Turi mokykloje draugų, kurie jais rūpinasi

62%

Jaučiasi saugūs mokykloje

15%

Nori pakeisti mokyklą

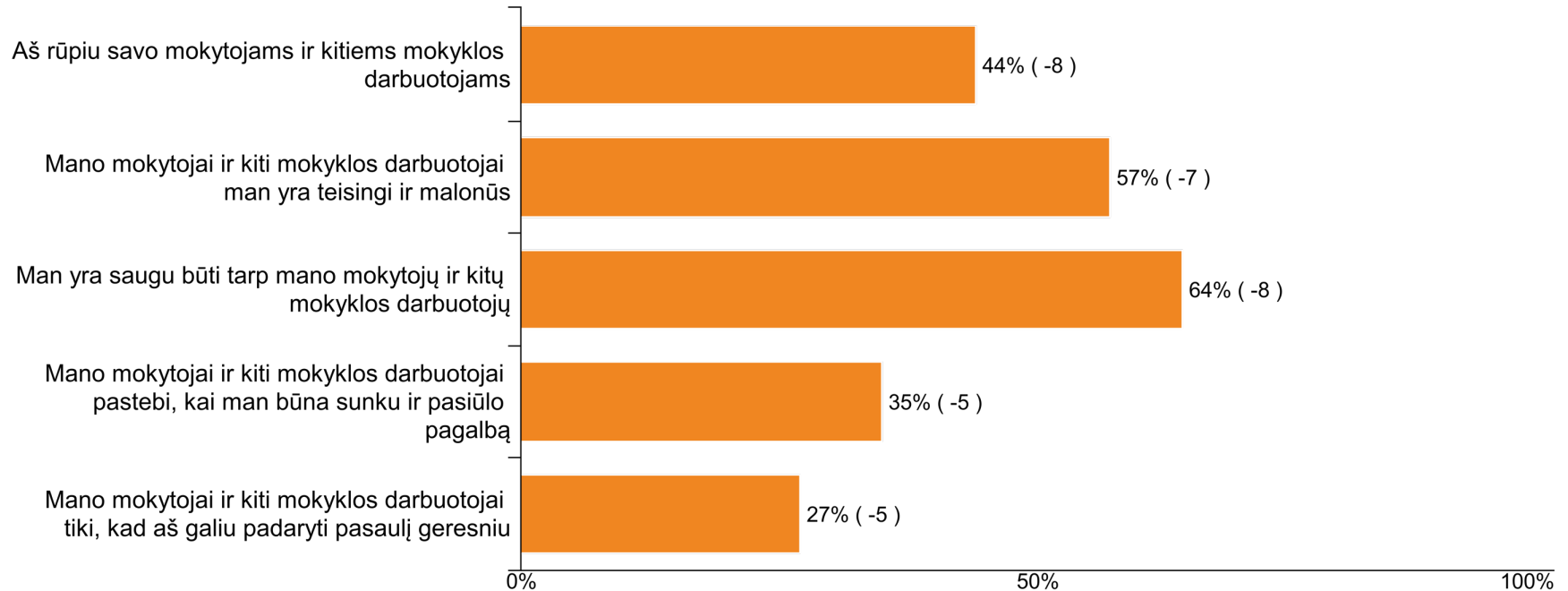
7%

Sutaria su savo mokytoju

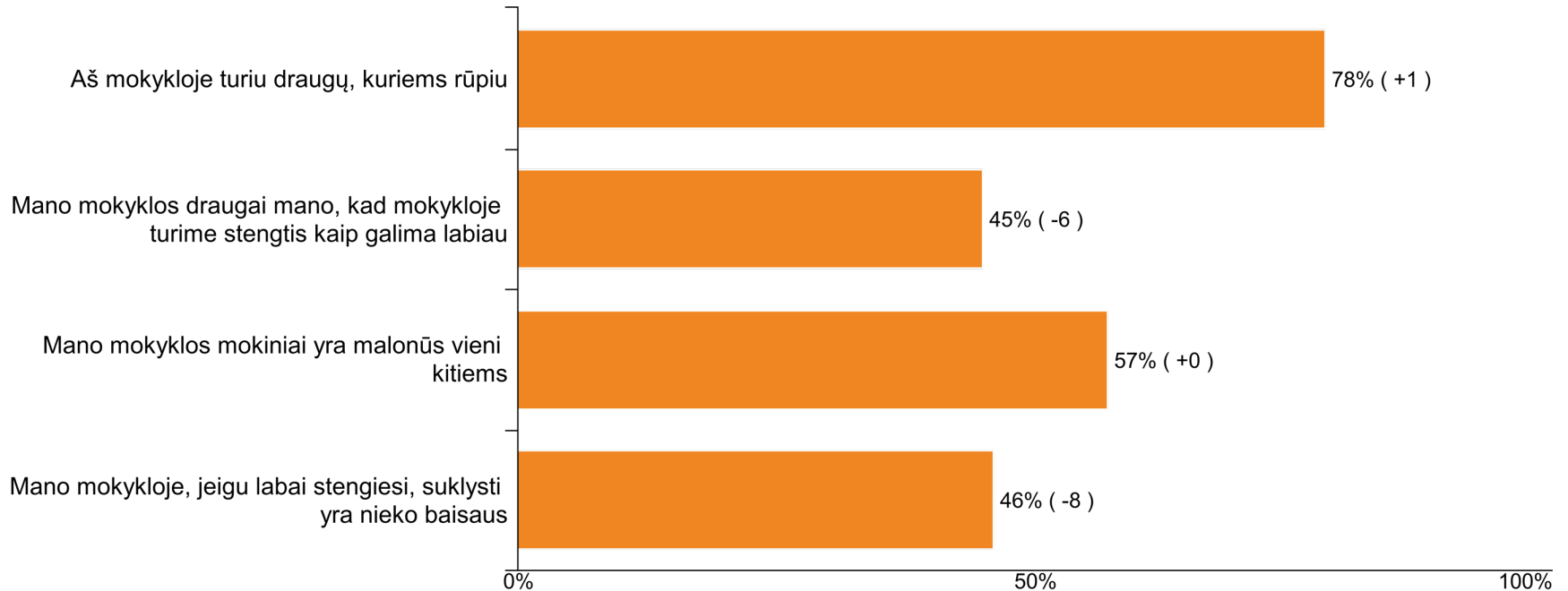
Moksleiviai, sutinkantys arba labai sutinkantys su toliau pateiktais teiginiais

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, sutinkantys arba labai sutinkantys su toliau pateiktais teiginiais

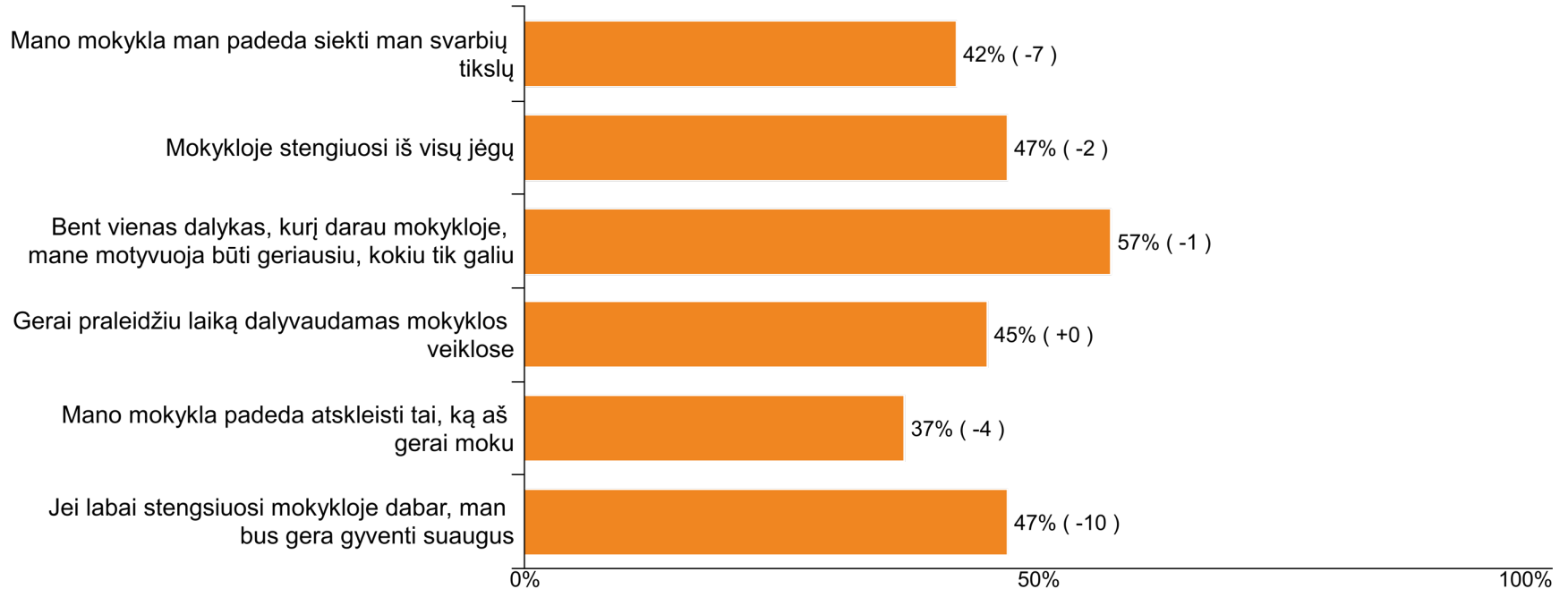
■ Vilniaus miesto savivaldybė

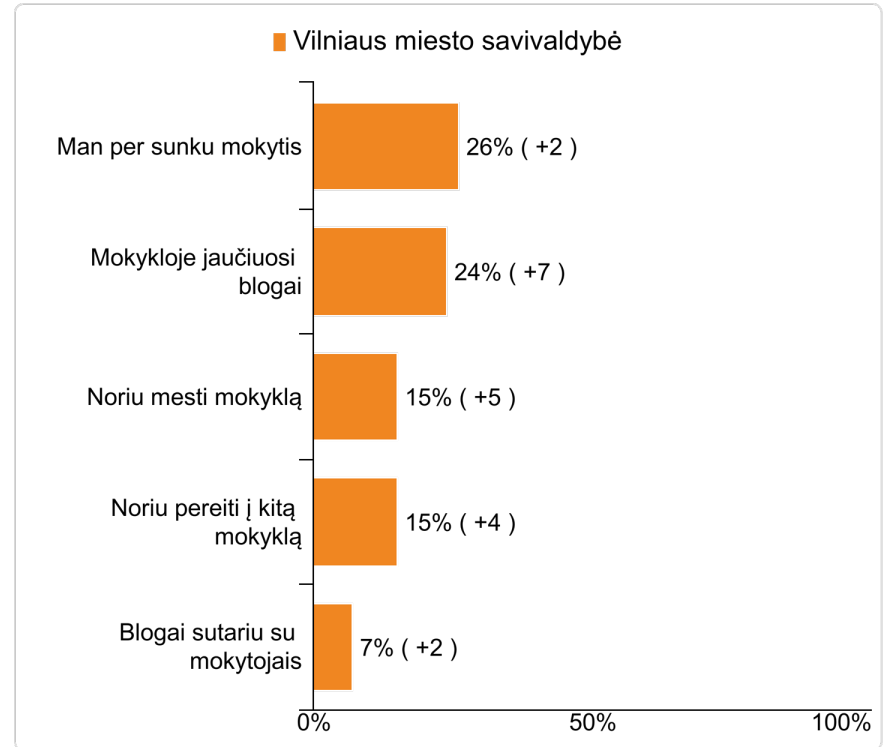
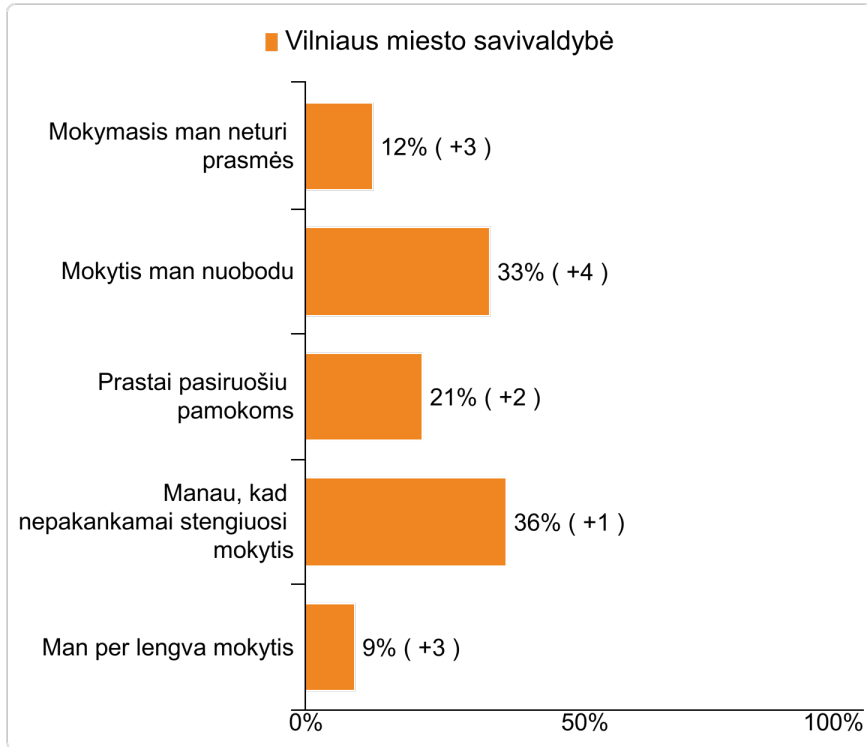

Moksleiviai, sutinkantys arba labai sutinkantys su toliau pateiktais teiginiais

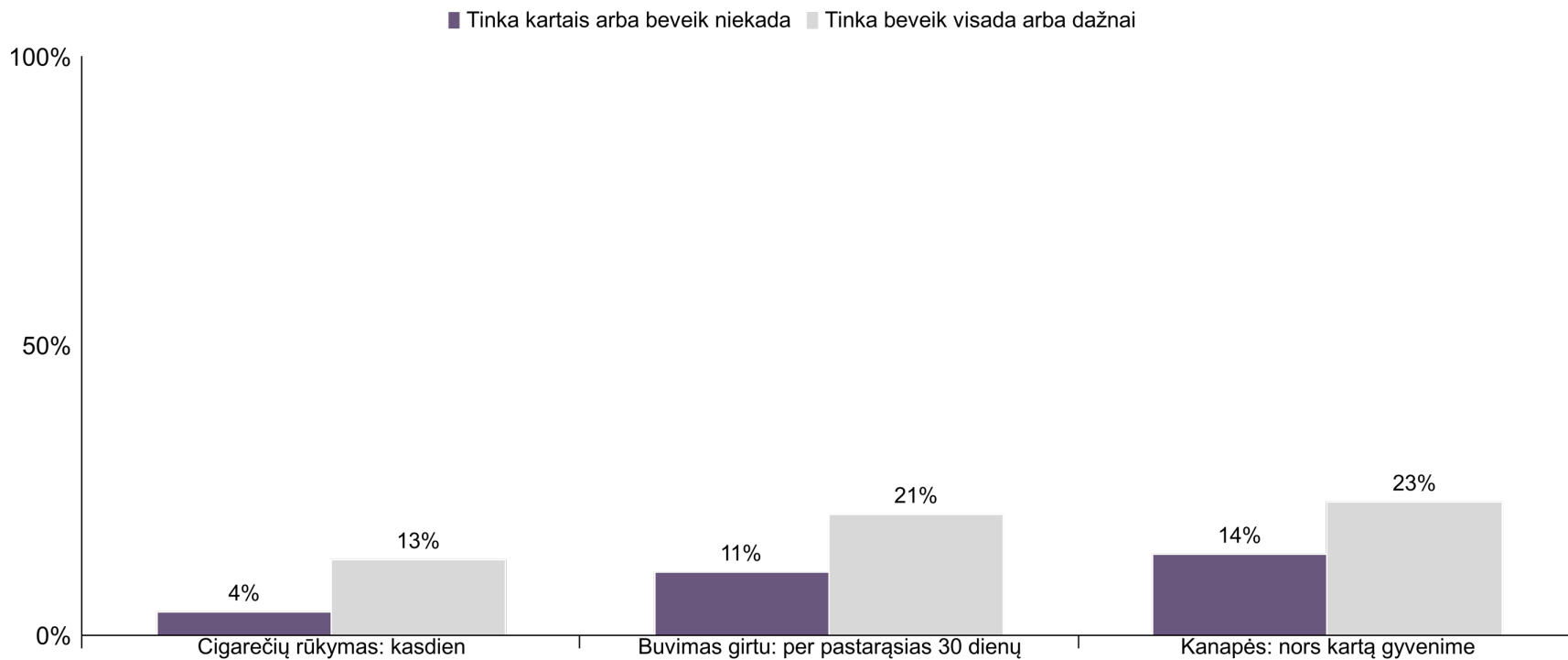
■ Vilniaus miesto savivaldybė

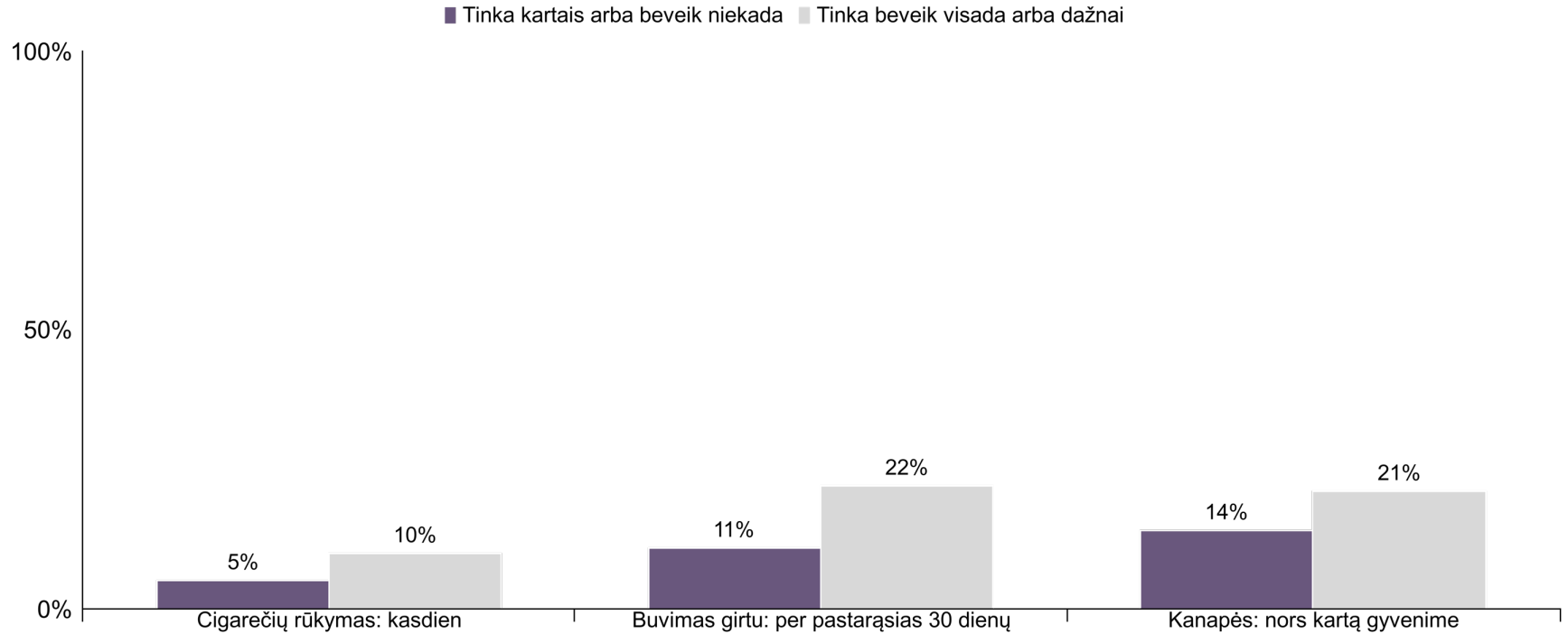
Moksleiviai, nurodę, kad toliau pateikiamas požiūris į mokyklą / mokymąsi jiems tinka dažnai arba visada

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas pagal požiūrį į mokyklą: manau, kad mokymasis mokykloje yra beprasmiškas

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas pagal požiūrį į mokyklą: noriu pakeisti mokyklą

Laisvalaikis

Laisvalaikis

42%

Vaikinų sportuoja su komanda 4 kartus per savaitę ar dažniau

21%

Merginų sportuoja su komanda 4 kartus per savaitę ar dažniau

14%

Vaikinų dalyvauja muzikos, meno, teatro ar šokių būreliuose 1 kartą per savaitę ar dažniau

38%

Merginų dalyvauja muzikos, meno, teatro ar šokių būreliuose 1 kartą per savaitę ar dažniau

14%

Paauglių buvo lauke po 22 val. tris kartus per savaitę ar dažniau

18%

Buvo išėję ir grįžę po vidurnakčio vieną ar daugiau kartų per pastarąją savaitę

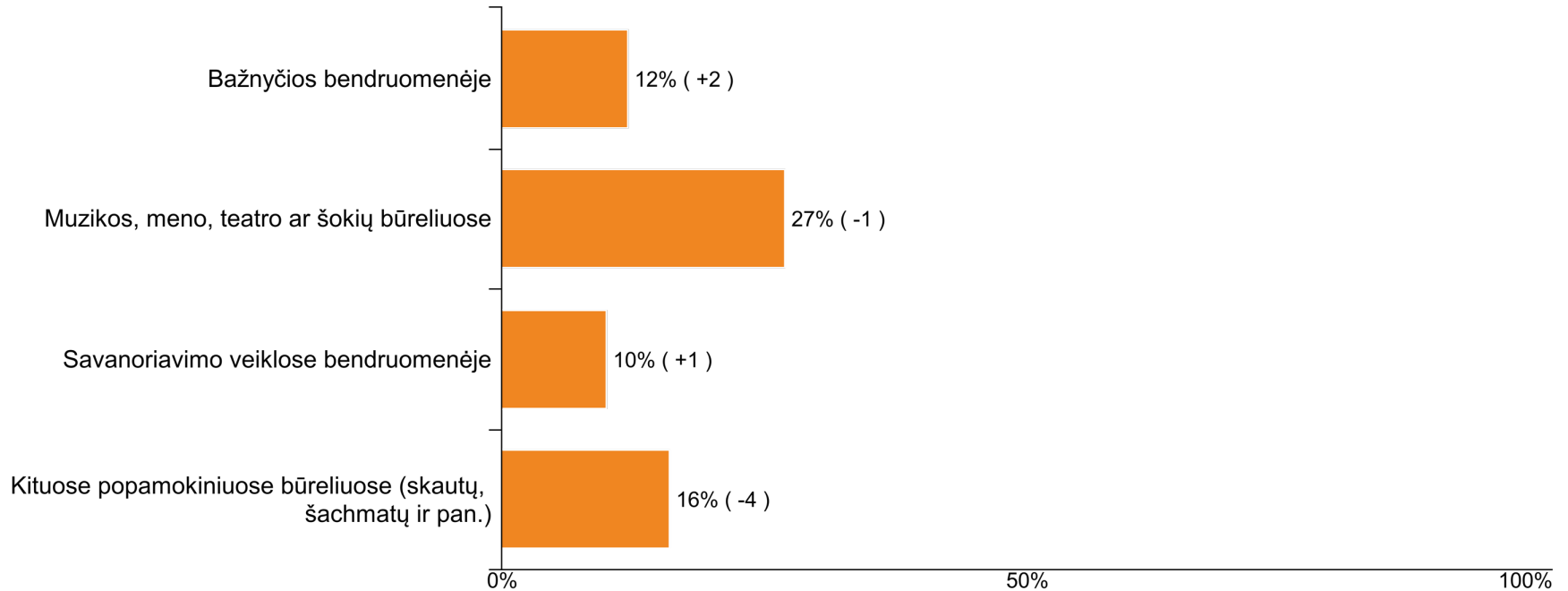

16%

Dalyvauja kitoje mokyklos veikloje (pvz., šachmatų ar skautų būreliuose) kartą per savaitę ar dažniau

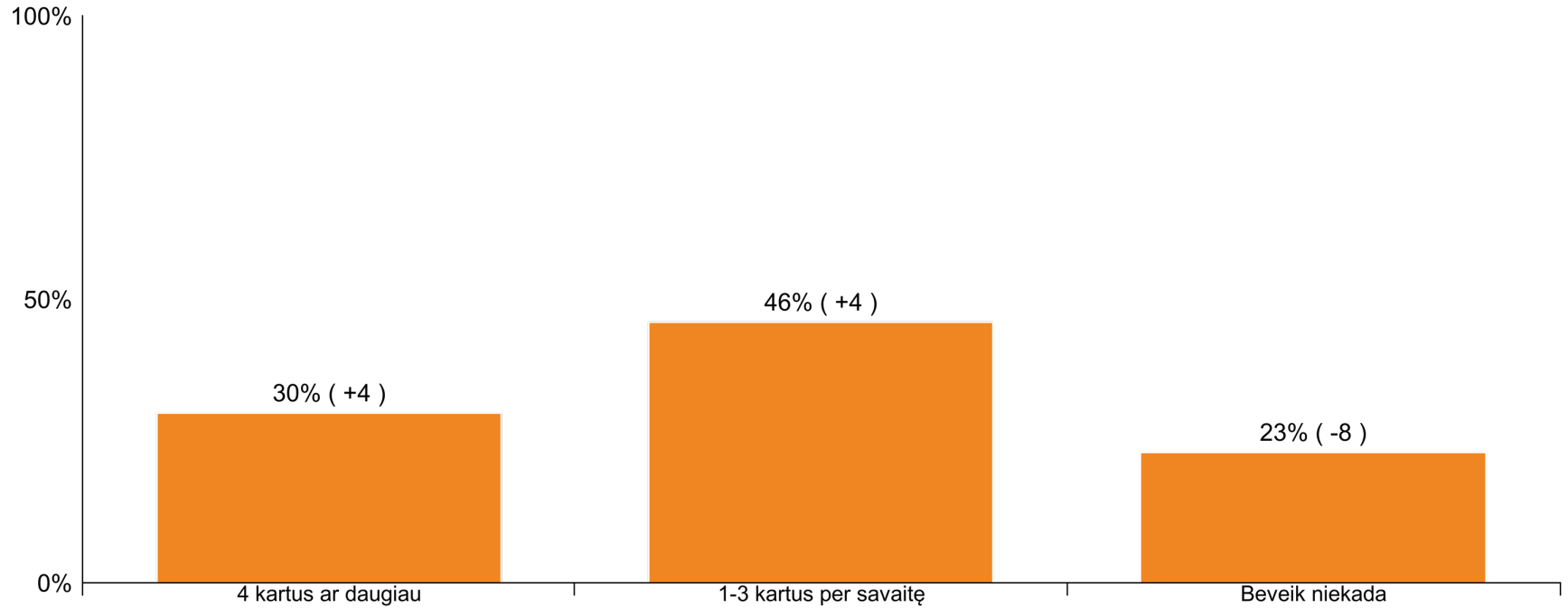
Moksleiviai, dalyvavę toliau nurodytose veiklose vieną kartą per savaitę ar dažniau

■ Vilniaus miesto savivaldybė

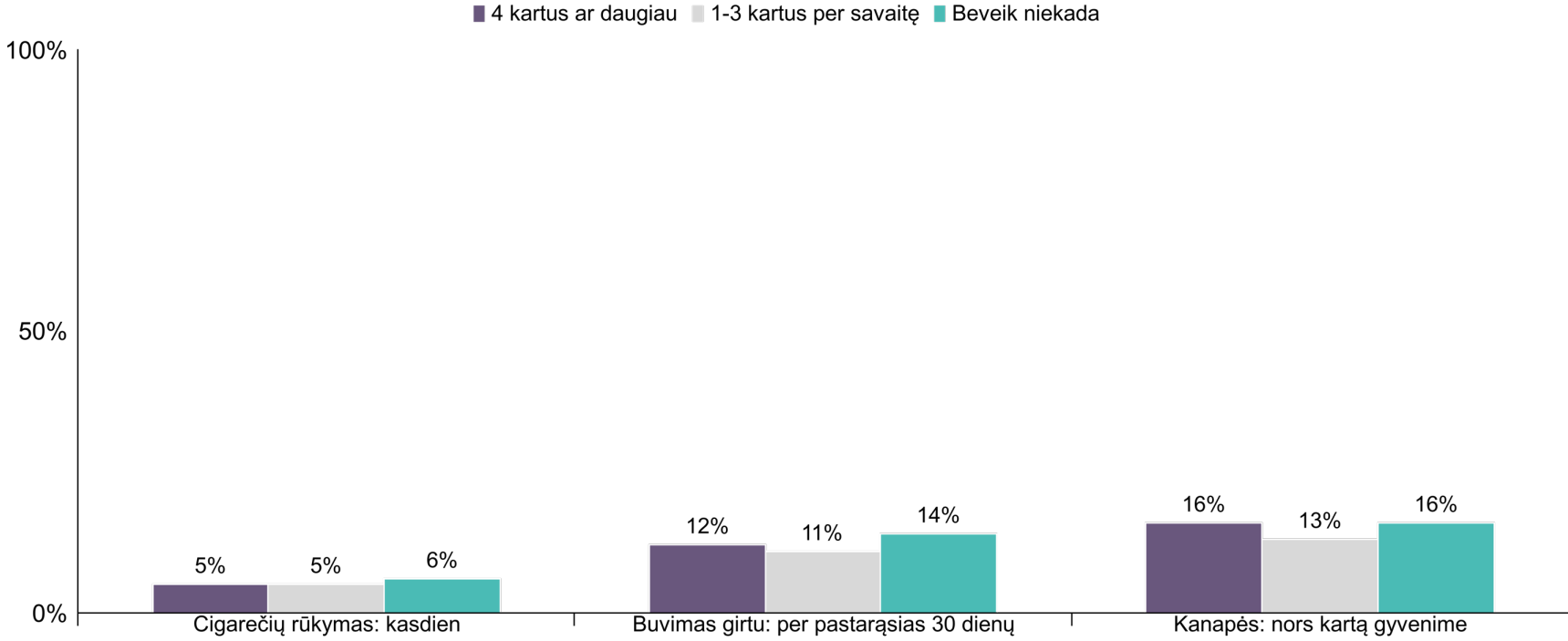
Moksleiviai, dalyvaujantys klubo ar komandos sporto veikloje

■ Vilniaus miesto savivaldybė

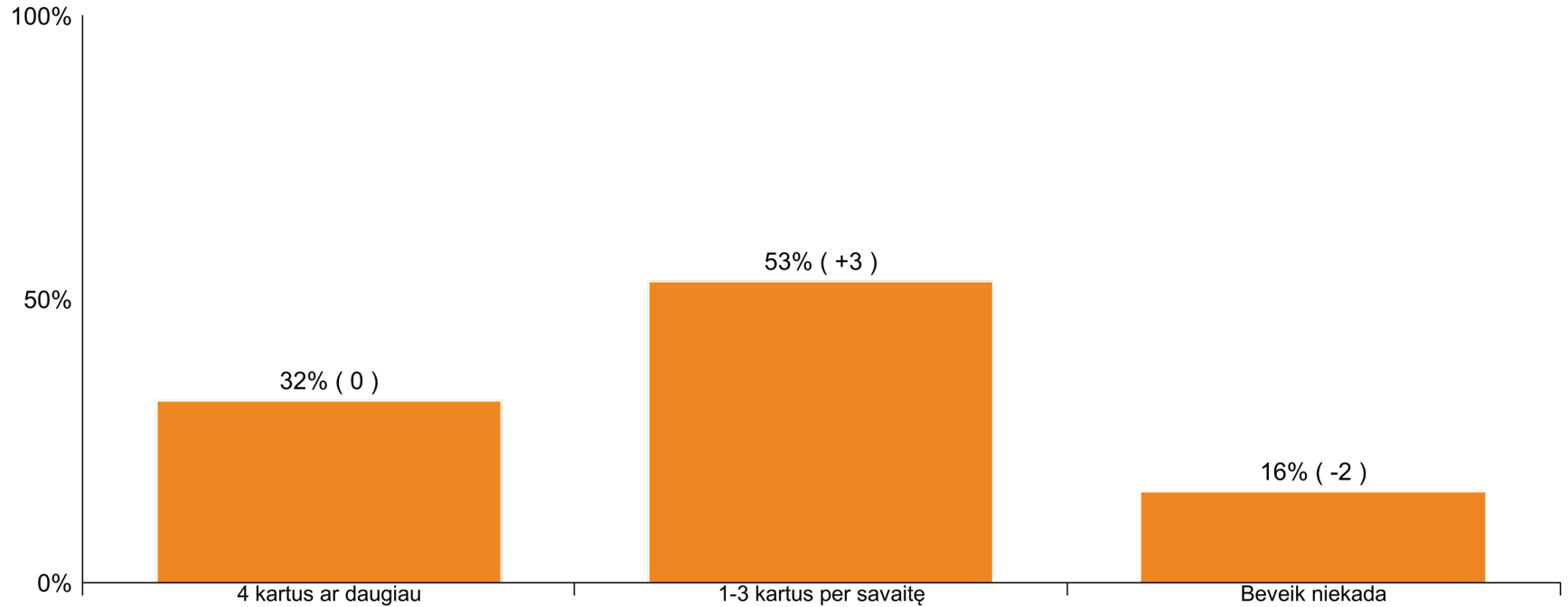

Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas pagal dalyvavimą sporto klubo ar komandos veikloje

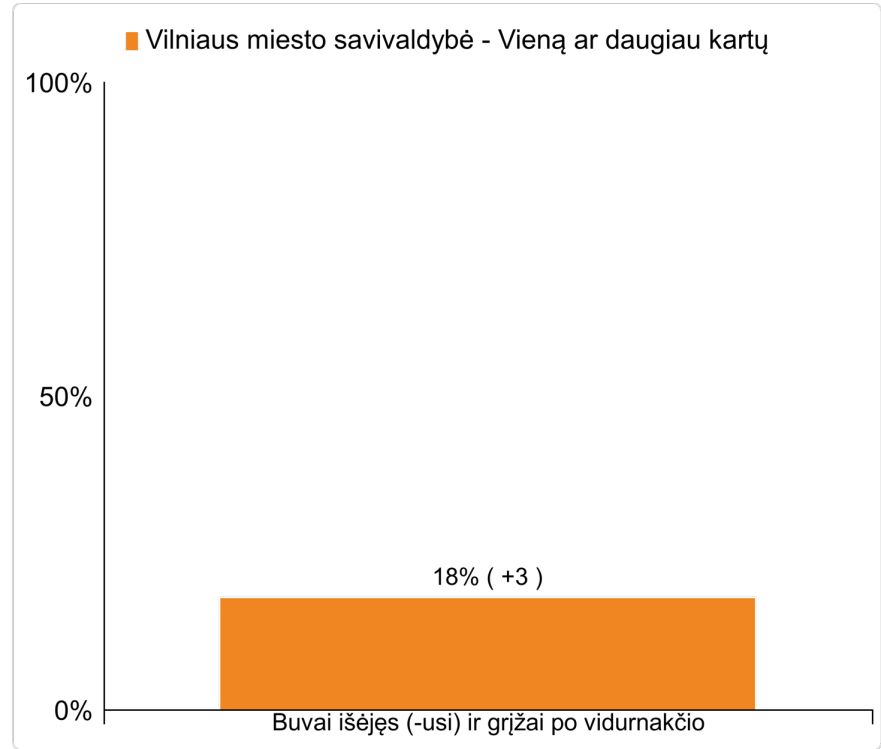
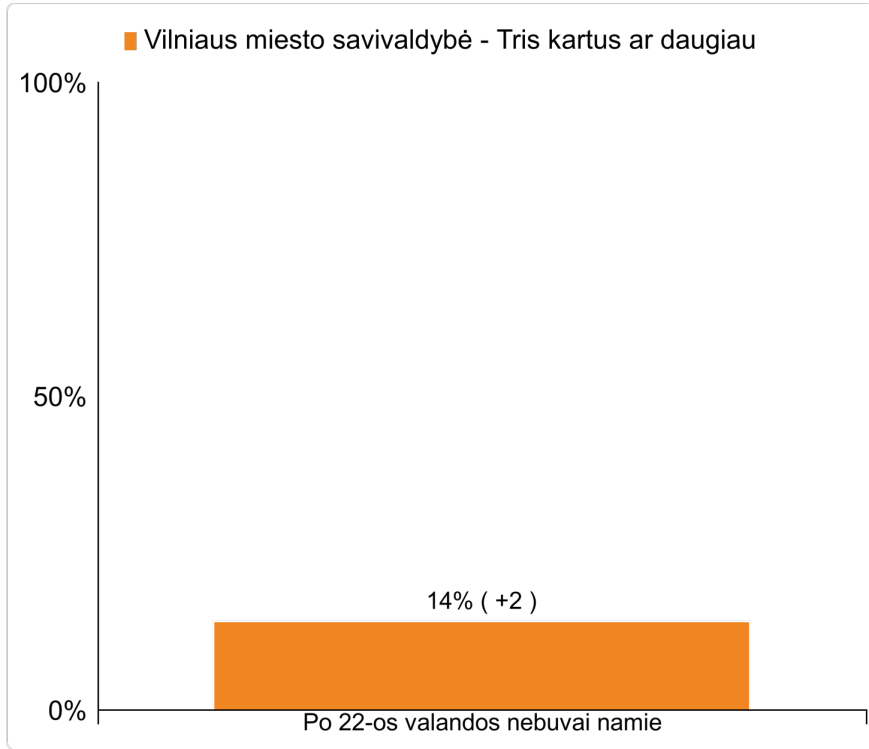

Moksleiviai, užsiimantys fizine veikla tiek, kad jaučiasi išsekę ar suprakaituoja

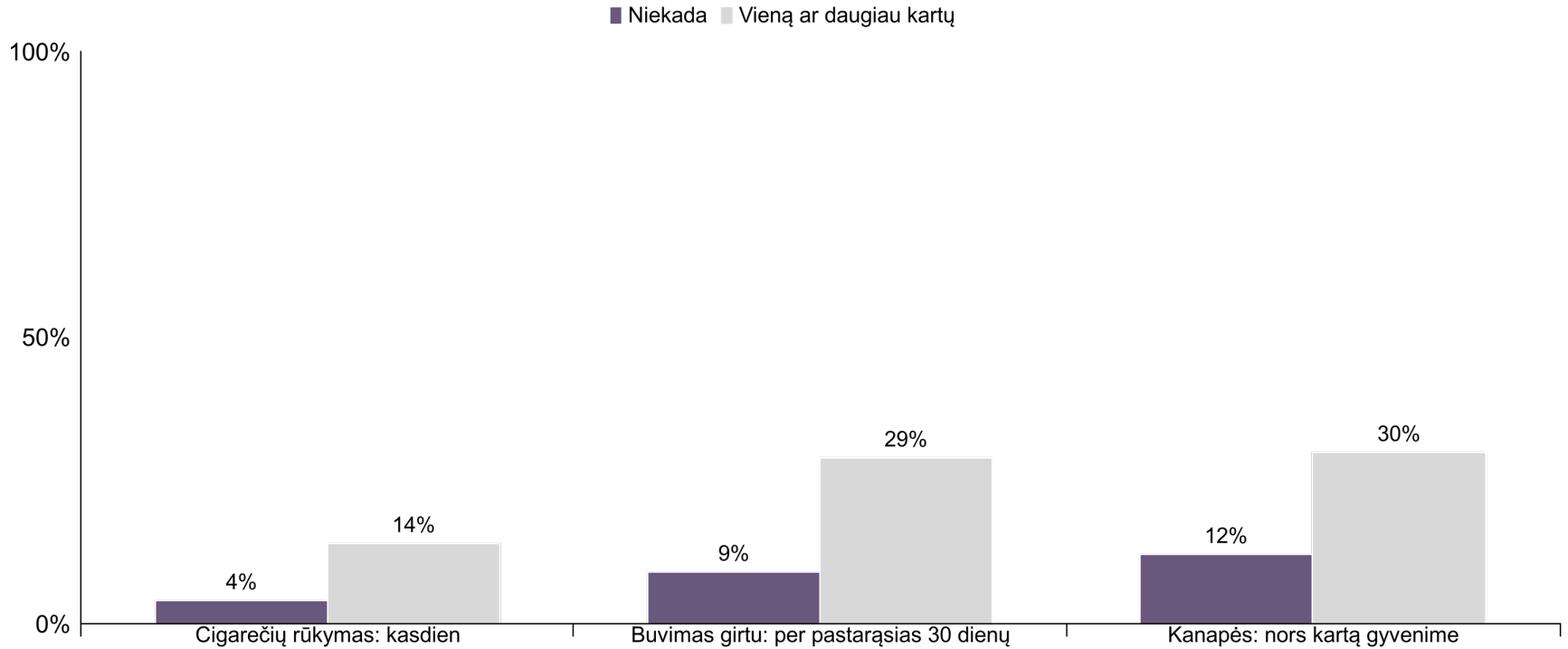
■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, praėjusią savaitę buvę lauke po 22:00 val. tris ar daugiau kartų bei buvę lauke po vidurnakčio vieną ar daugiau kartų

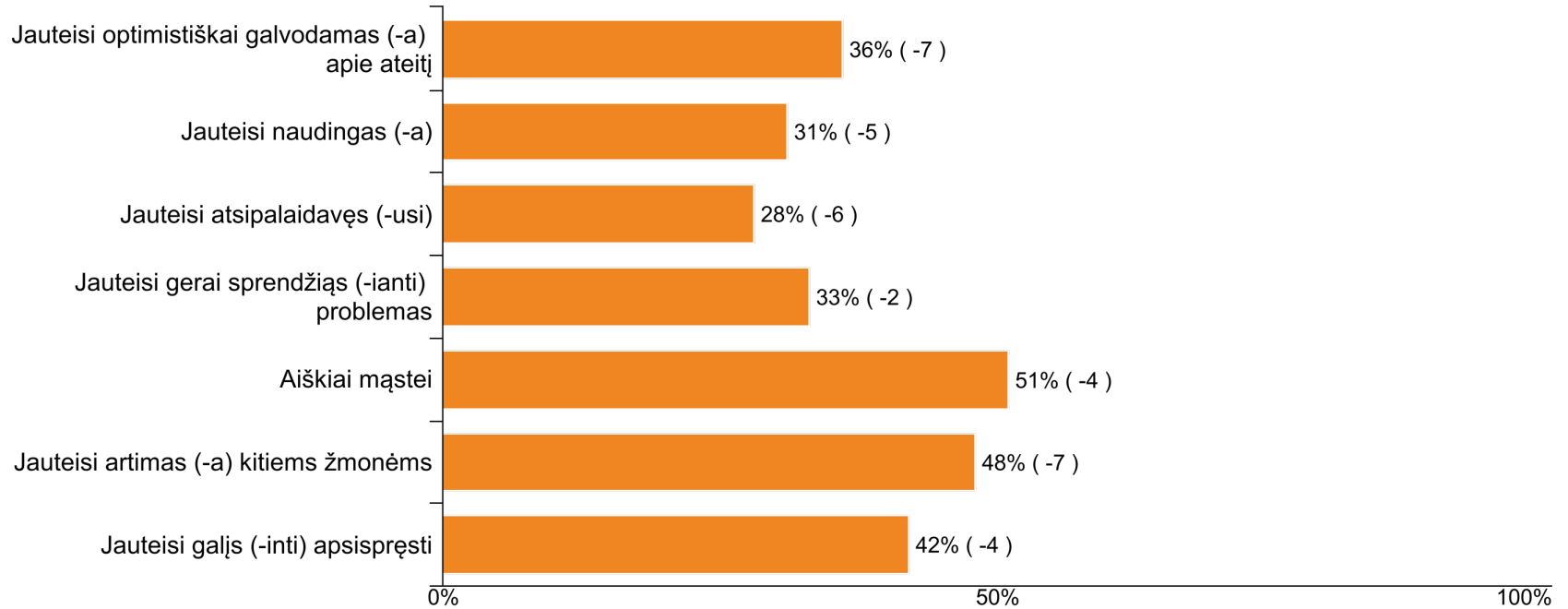
Tam tikrų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas pagal buvimą lauke po vidurnakčio praėjusią savaitę vieną ar daugiau kartų

Bendruomenė ir kiti rodikliai

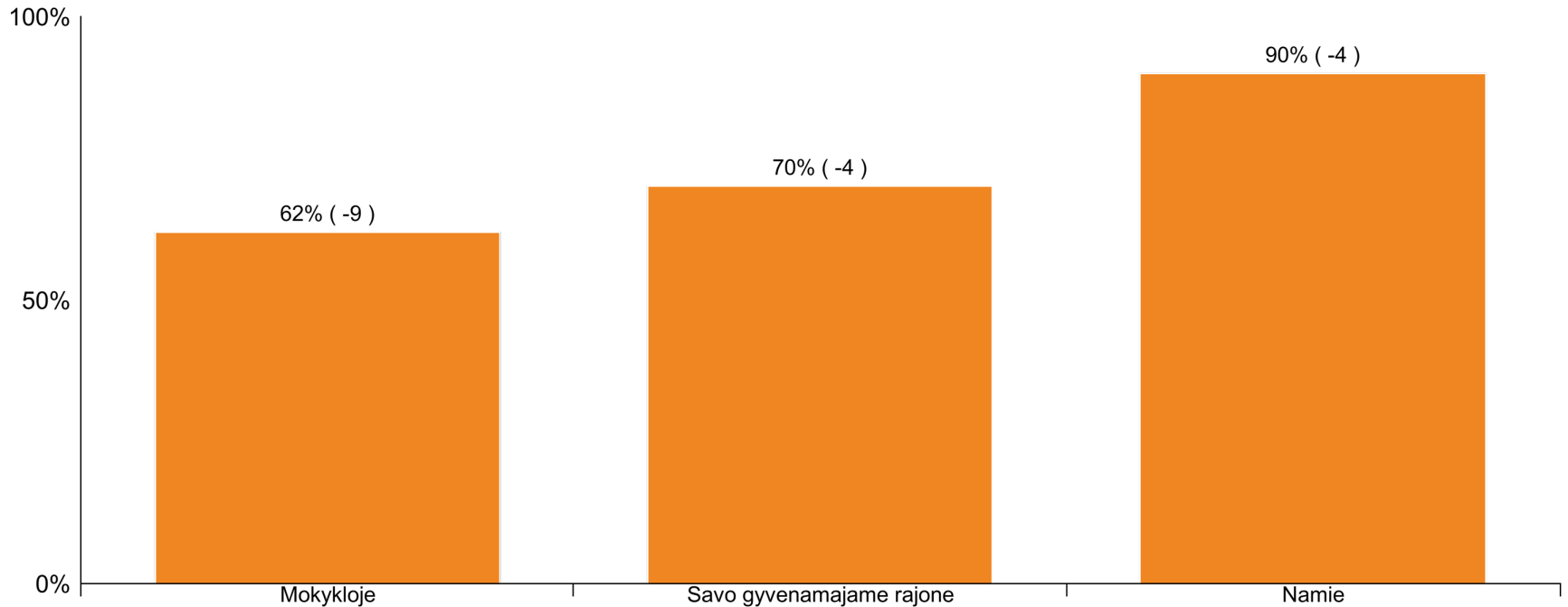
Moksleiviai, nurodę, kad toliau pateiktas apibūdinimas per pastarąsias 2 savaites jiems tiko dažniausiai arba visada

■ Vilniaus miesto savivaldybė

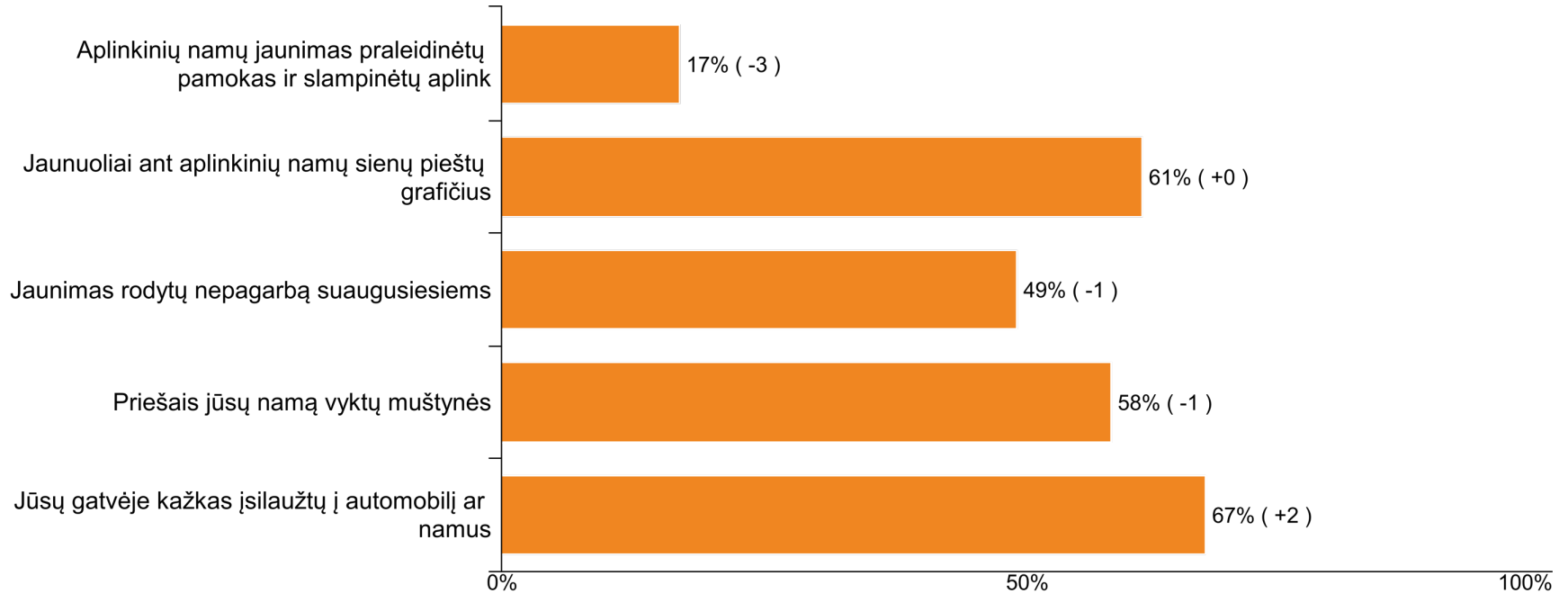
Moksleiviai, nurodę, kad dažnai arba visada jaučiasi saugūs namie, mokykloje ir savo bendruomenėje

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, nurodę, kad būtų gana arba labai tikėtina, kad jų kaimynai ko nors imtųsi toliau nurodytose situacijose

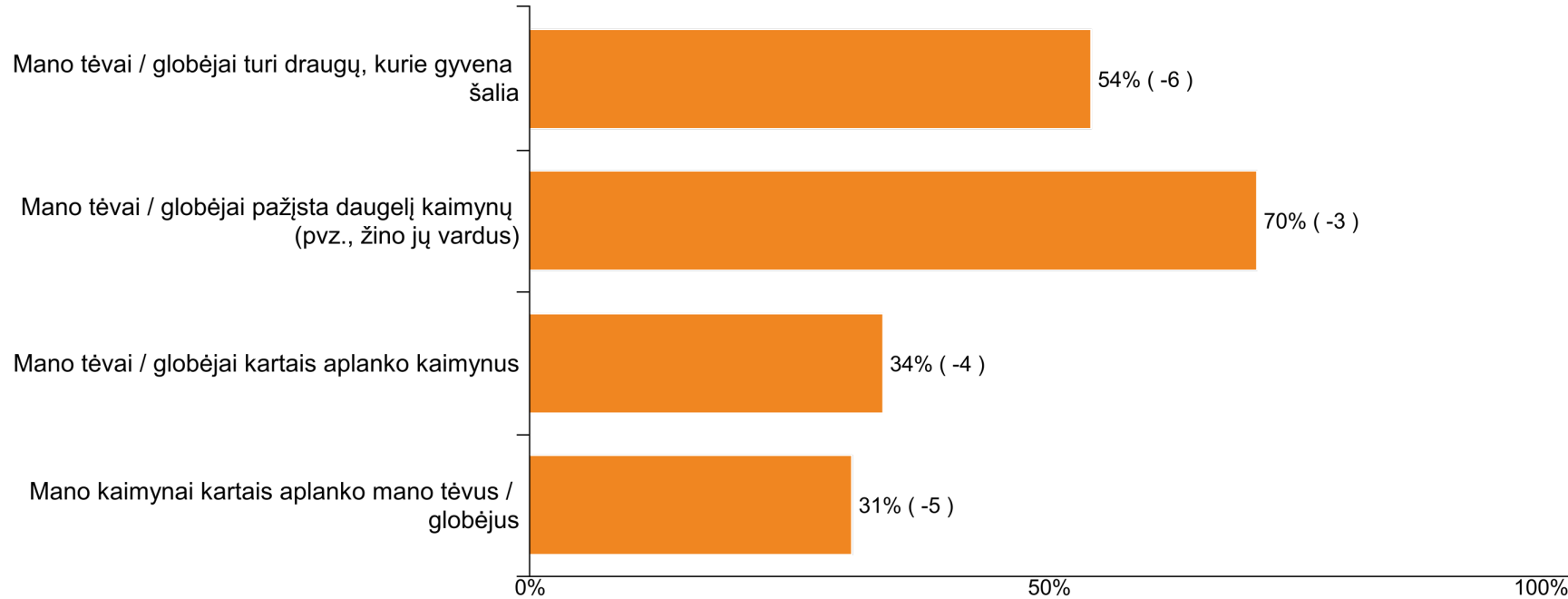
■ Vilniaus miesto savivaldybė

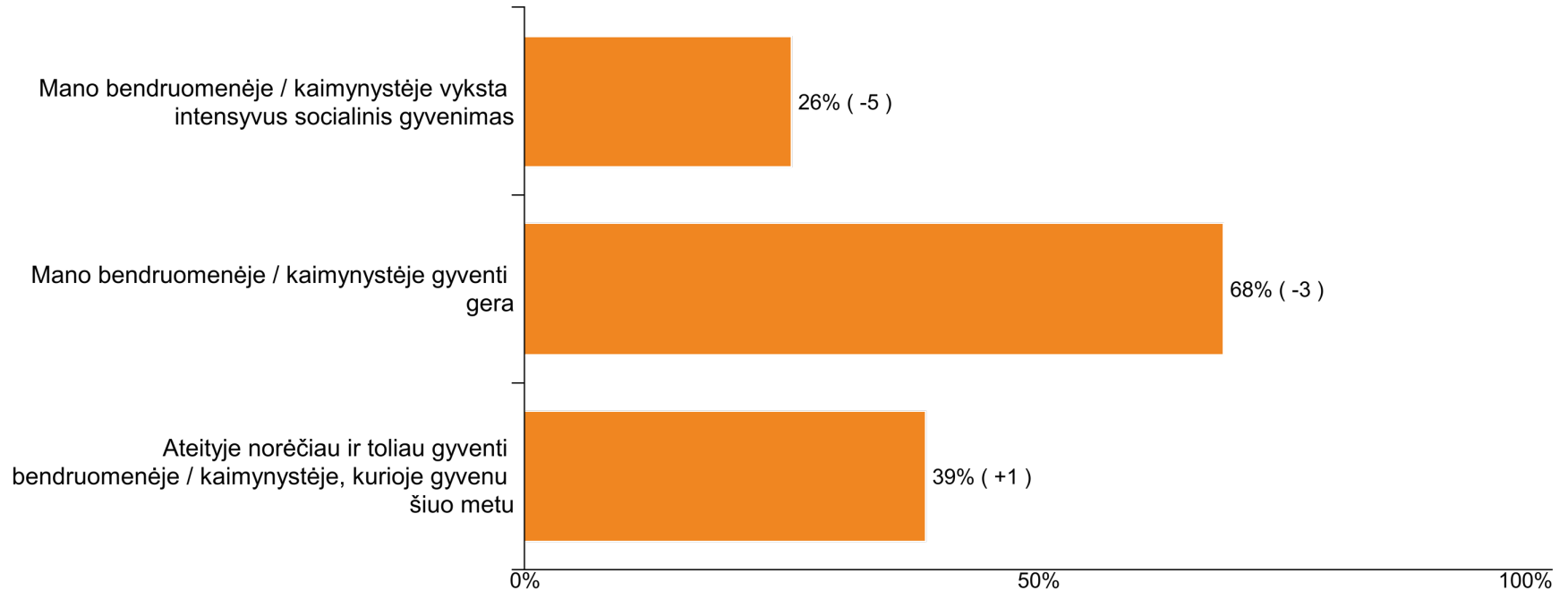
Moksleiviai, nurodę, kad toliau pateikiami teiginiai pakankamai arba labai tinka jų padėčiai apibūdinti

■ Vilniaus miesto savivaldybė

Moksleiviai, sutinkantys arba labai sutinkantys su toliau pateiktais teiginiais apie savo kaimynystę / bendruomenę

■ Vilniaus miesto savivaldybė

PLANET
Youth

www.planetyouth.org